

Møte for lukkede dører, Stortinget 23. oktober 1920

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 23. oktober 1920 kl. 10.00.

Præsident: Tveiten

Dagsorden:

Meddelelse fra statsministeren angaaende sidst avholdte ministermøte.

Præsidenten: Præsidenten fyreslår at dette møte vert halde for stengde dører.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Efter forslag av præsidenten besluttet videre enstemmig, at regjeringens medlemmer, kontorchefen og sekretærene ved Stortingets kontor samt de i Stortingets tjeneste ansatte referenter gives adgang til møtet.

Statsminister Halvorsen: Som det vil være Stortinget bekjendt, blev der i dagene 28de - 30te august holdt et ministermøte i Kjøbenhavn, og jeg skal da, som det almindelig har været gjort, tillate mig at gjøre Stortinget bekjendt med den opsatte protokol: "Ved avslutningen av ministermøtet i Kjøbenhavn, som fant sted i dagene fra 28.-30. august 1920, vedtokes det å utsende et kommuniké til pressen." Jeg skal kanskje læse det op, det er så længe siden. Det lyder:

"Efter innbydelse av den danske regjering har der i dagene fra den 28.-30. august i Kjøbenhavn funnet et møte sted mellem de danske, norske og svenske stats- og utenriksministre.

Man utvekslet på møtet meninger om den almindelige internasjonale situasjon og om en rekke utenrikspolitiske spørsmål av felles interesse, derunder handelsforbindelsene med Rusland og erstatningskrav såvel overfor dette land som overfor de land som tilhørte det tidligere østerrik-ungarske monarki, den internasjonale ordning av luftfartsforbindelsene samt en fra traktatkommissjonenes nabolandsutvalg mottatt henstilling vedrørende fremtidige handelsoverenskomster. Det viste sig at der hersket overensstemmelse mellem møtets deltagere med hensyn til de behandlede spørsmål.

Forskjellige viktige spørsmål vedrørende Folkenes Forbund blev drøftet.

Man var enig om nødvendigheten av at stater som står utenfor Folkenes Forbund snarest optas i dette.

Møtet har hatt opmerksomheten henvendt på Forbundsrådets beslutning om nedsettelse av den i artikkel 9 i forbundspakten forutsatte kommisjon angående rustningenes innskrenkning. Møtet uttalte håbet om at denne kommisjons arbeide - selv om der kunde gjøre sig forskjellige meninger gjeldende angående prinsippene for kommisjonens sammensetning - uten forsinkelse må kunne utføres således at der snart kan legges en fast grunn

for overenskomster om en effektiv innskrenkning av rustningene uten hvilket fred ikke kan sikres.

Man utvekslet synspunkter med hensyn til de forskjellige spørsmål som man hadde grunn til å anta vilde komme frem på Delegeretforsamlingen i Genf. Det konstatertes herved at der bestod overensstemmelse. Man var enig om å la komitéene i de tre land, eventuelt ved et medlem fra hver komité, i fellesskap drøfte de spørsmål som skal behandles på Delegeretforsamlingen.

Man drøftet spørsmålet om de former under hvilke man best kunde etablere en permanent forbindelse mellom de enkelte land og Forbundets Generalsekretariat.

Der hersket enighet om uten å etablere en fast gruppe innenfor Forbundets medlemmer å fortsette det hittidige samarbeide mellom de tre nordiske land og i påkommende tilfelle søke tilveiebragt samarbeide med andre land for å sikre alle disse land tilbørlig innflydelse innenfor Forbundet og fremme dettes videre utvikling i en retning som stemmer med Forbundets betydningsfulle oppgaver og idé.

Man drøftet enn videre de lover som i den senere tid er vedtatt i enkelte land angående sjøfartsforhold og som inneholder bestemmelser til skade for fremmede lands skibsfart. Man enedes om i den anledning likesom tidligere å søke sine interesser varetatt ved felles optreden.

Under forhandlingene blev der fra alle sider, som på de tidligere møter, konstatert betydningen av den fortsatte venskabelige meningsutveksling mellom regjeringene og av et tillidsfullt samarbeide mellom de tre land."

Det var kommunikeet. Så fortsætter jeg protokollen:

"Følgende emner blev behandlet:

1.

Den almindelige internasjonale situasjon særlig med hensyn til Sovjet-Rusland.

Spørsmål om nøytralitet og eventuelle forpliktelser ifølge Folkenes Forbund.

Man drøftet den foreliggende utenrikspolitiske situation, særlig spørsmålet om hvilken stilling man skulde innta til en eventuell opfordring om å delta i en blokade overfor Rusland. Der konstatertes enighet om, at man ikke kunde gå med på nogen sådan tvangsforanstaltning mot Rusland, og at der ikke i folkeforbundspakten inneholdes nogen forpliktelse til under de nuværende forhold å delta deri.

Handels-, post- og telegrafforbindelsen med Sovjet-Rusland.

Man gav hverandre opplysning om den handel som hadde funnet sted med Sovjet-Rusland og om forhandlingene vedrørende utsendelse av handelsdelegasjoner fra Rusland til de tre nordiske land og fra disse land til Sovjet-Rusland. Man underrettet hverandre om hvorledes spørsmålene om post- og telegrafforbindelsene med Sovjet-Rusland for tiden stod for hvert lands vedkommende.

Erstatningskravene mot Sovjet-Rusland.

Møte for lukkede dører, Stortinget 23. oktober 1920

Man var enig om å anerkjenne betydningen av det av kommisjonene utførte tekniske arbeide men fastslog på den annen side at ingen av de tre regjeringer hadde bundet sig til de av kommisjonene på møtene i Genf og Paris vedtatte prinsipper. Det omtaltes at skritt fra private foretagenders side var blitt truffet for at disse på den måte som måtte være mulig kunde gjenerhverve sine eiendommer i Rusland.

2.

Anerkjennelse av nye stater. (De russiske randstater og Ungarn).

Det fremgikk av meningsutvekslinger at man ikke mente allerede nu å burde skride til anerkjennelse av de russiske randstater.

Man optok til ny overveielse det på forrige ministermøte drøftede spørsmål om anerkjennelse av Ungarn og fant foreløbig å burde stille denne sak i bero eventuelt inntil fredstraktatens ratifisering.

3.

Erstatningskravene mot det tidligere østerrik-ungarske monarki.

Man fant at der for tiden ikke var anledning til andre skritt enn å anmelde kravene og å reservere sig sin rett, eventuelt sammen med andre interesserte land. Man vil på forhånd underrette hverandre om hvad man senere måtte finne grunn til ytterligere å foreta.

4.

Folkeforbundets Delegeretforsamlings første sammentreden den 15. november.

Spørsmål om samarbeide mellem de nordiske komitéer i den hensikt å forberede de tre nordiske lands deltagelse i Delegeretforsamlingens møte.

Samarbeide mellem de nordiske land på Delegeretforsamlingen.

Man var enig om å la komitéene i de tre land, eventuelt ved et medlem fra hver komité, i fellesskap drøfte de spørsmål som ifølge den foreløbige dagsorden (se bilag 2) skal behandles på Delegeretforsamlingen. Man var enn videre enig i det ønskelige i å gi de delegerte, som de tre nordiske land sender til Delegeretforsamlingen i Genf, instruksjoner om samarbeide for felles interesser derunder også spørsmålet om valg av en representant for et av de tre land i rådet.

Utteksling av synspunkter med hensyn til de på dagsordenen opførte spørsmål.

Man gjennemgikk de på dagsordenen opførte spørsmål.

Man vedtok å forespørre hos Generalsekretariatet i London hvorvidt der foreligger noget forslag til den i dagsordenens pkt. 1 omtalte forretningsorden og å uttale ønsket om å få tilstillet et sådant i tide før møtet."

Punkt 1 på dagsordenen lyder saa:

"Drøftelse og vedtagelse av forretningsorden og valg av en kommisjon med det hverv å prøve og gjøre innstilling med hensyn til de delegertes fullmakter."

Jeg fortsætter oplæsningen av protokollen:

"Man var enig om nødvendigheten av at stater som står utenfor Folkenes Forbund snarest optas i dette. Spesielt vil man ha sin oppmerksomhet henvendt på hvad der måtte kunne gjøres for å fremme en sådan optagelse for Tysklands

vedkommende og la de delegerte i Genf underhånden undersøke sakens stilling.

Med hensyn til punkt 4 angående de spørsmål hvorom Forbundsrådet skal avgi beretning enedes man om å meddele Generalsekretariatet at man oppfattet dette punkt således at der herunder vilde bli leilighet til en almindelig debatt."

Punkt 4 lyder saa:

"Beretning om det av Forbundsrådet hittil utførte arbeide:

- a) Opnevning av 3 medlemmer av grensekommisjonen for Saar-området;
- b) opnevning av Saar-områdets regjeringskommisjon;
- c) opnevning av en overkommisær for Danzig;
- d) fastsettelse av betingelsene for mandatene;
- e) opnevning av dr. F. Nansen for å undersøke de spørsmål som står i forbindelse med hjemsendelsen av krigsfangene i Sibirien;
- f) undersøkelseskommisjon som foreslås sendt til Russland;
- g) traktaten om minoritetene i Polen (Folkeforbundets garanti);
- h) beslutninger angående Schweiz's adgang;
- i) nedsettelse av en permanent kommisjon i henhold til forbundspaktens artikkel 9;
- k) Forbundets budgett;
- l) forholdsregler til bekjempelse av utbredelse av tyfus i Europa."

Protokollen fortsætter:

"Man var enig om at de tre land under møtet vilde søke å gjøre deres synspunkter gjeldende også med hensyn til sådanne spørsmål som er av betydning for Forbundets almindelige utvikling i overensstemmelse med dets idé selv hvor det dreier sig om emner der ikke fortrinsvis berører de tre nordiske lands særlige interesser.

Ordning av stadig forbindelse med Folkeforbundets råd.

Man var enig om at et fastere organisert samarbeide med Folkeforbundets Generalsekretariat burde komme istand og drøftet hvorledes en sådan forbindelse burde ordnes likesom hvorledes innen de respektive utenriksdepartementer behandlingen av saker som vedkom Folkenes Forbund skulde organiseres.

Den schweiziske regjerings forslag om samarbeide mellem de nordiske land samt Nederlandene og Schweiz vedrørende spørsmål om Folkenes Forbund.

Uten å søke å danne nogen fast gruppering innenfor Folkenes Forbund var man enig om å la samarbeidet utvikle sig eftersom sakene melder sig. Spørsmålet om et sådant samarbeide bør nærmere behandles av de i tre land nedsatte komitéer.

5.

Den internasjonale luftfartsforbindelse, Pariserkonvensjonen og modifikasjonen av dens artikkel 5.

Overenskomster mellem de nordiske land og mellem disse og Storbritannien.

Man var enig om ønskeligheten av at de tre land avslutter overenskomster sig imellem to og to i overensstemmelse med det foreliggende kommisjonsutkast samt derefter avslutter provisoriske overenskomster med Storbritannien i overensstemmelse med de foreliggende forslag.

Man anså det for ønskelig å få spørsmålet om landingsplasser i de tre land ordnet snarest mulig.

6.

De Forenede Staters sjøfartspolitik i forhold til de nordiske lands skibsfart.

I anledning av den av de Forenede Stater innledede sjøfartspolitik som senest har fått uttrykk i "The Merchant Marine Act" av 1920 med deri inneholdte proteksjonistiske bestemmelser enedes man om å søke sine interesser varetatt ved en fellesoptreden, eventuelt sammen med andre land.

7.

Spørsmålet om innførelse av forbehold for nordisk økonomisk samarbeide ved avslutning av handelstraktater.

Man bragte i erindring at der på ministermøtet i Kristiania i februar d.å. blev fremlagt følgende uttalelse fra de tre nordiske traktatkommisjoners nabolandsutvalg:

"Traktatkommisjonenes nabolandsutvalg har - efter å ha foretatt en foreløbig gjennomgåelse av en del samarbeidsanliggender - funnet at en preferanseordning for enkelte områders vedkommende fortjener en nærmere undersøkelse. Med henblikk på forestående traktatforhandlinger vil utvalgene henlede oppmerksomheten på at det for at adgangen til sådanne preferanseordninger kan bli holdt åpen vil være nødvendig å innta i traktatene forbeholdsklausuler tilsvarende dem som har vært inntatt i en del av de skandinaviske land senest avsluttede traktater."

Man mente å burde være oppmerksom på denne henstilling under forestående handelstraktatforhandlinger med andre land.

8.

Ententens henvendelse om salg av tysk krigsmateriell til utlandet.

Man gav hverandre underretning om hvad man hadde foretatt sig i anledning av henvendelsene fra de allierte vedrørende salg av tysk krigsmateriell. Man besluttet inntil videre å avvente svar på en anmodning som den norske regjering allerede hadde rettet til de allierte om nærmere opplysninger.

9.

Den britiske henvendelse om kapitulasjonenes ophevelse i Egypten og de blandede domstoles omorganisasjon.

Da der nu i pressen er bebudet en endring i Storbritanniens stilling til Egypten som kan øve innflydelse på spørsmålet om kapitulasjonene besluttet man å innhente nærmere opplysninger i London og derefter utveksle meninger i saken.

10.

Spørsmålet om trådløs telegraf ombord på skibe der anløper England.

Man meddelte hverandre hvad man dels under samarbeidet hittil hadde foretatt og dels i den nærmeste fremtid aktet å foreta sig for å hevde de tre lands prinsipielle standpunkt eller ialfall få lovens frister utsatt og lempelser opnådd. Man var enig om også fremdeles å samarbeide.

Møtet har hatt opmerksomheten henvendt på Forbundsrådets beslutning om nedsettelse av den i artikkel 9 i forbundspakten forutsatte avrustningskommisjon. Møtet uttalte håbet om at denne kommisjons arbeide - selv om der kunde gjøre sig forskjellige meninger gjeldende i spørsmålet om prinsippene for kommisjonens sammensetning - uten forsinkelser må kunne utføres således at der snart kan legges en fast grunn for overenskomster om en effektiv innskrenkning av rustningene uten hvilket fred ikke kan sikres."

Præsidenten: Ynskjer nokon ordet um den meldingi som er gjevi?

Hambro: Jeg gaar ut fra, at statsministerens redegjørelse vil bli trykt og utlagt til behandling i et senere møte, slik at medlemmerne kan faa anledning til at sette sig ind i de vigtige saker, som der er berørt.

Præsidenten: Presidenten skal høyra med statsministeren, kva han hev aa segja til det?

Statsminister Halvorsen: Saavidt mig bekjendt har der aldrig været forholdt paa den maate før, og jeg vet ikke om det egentlig kan være grund til det, for de spørsmål, som her er reist, vil Stortinget faa anledning til enkeltvis at ta standpunkt til, og det kunde kanskje være tilstrækkelig, at der blev forholdt paa den maate. Jeg vil gjøre opmerksom paa, at protokollen gjælder alle tre land, og den er i aller egentligste forstand hemmelig. Jeg er bekjendt med, at hverken i Danmark eller i Sverige blir protokollen meddelt riksdagens medlemmer, det er bare vedkommende utvalg eller utskott, som blir bekjendt med den. At trykke protokollen, slik at der kommer en hel del eksemplarer i omløp, anser jeg ikke for tilraadelig, og jeg anser heller ikke regjeringen berettiget til at la foreta slik trykning. Den hele protokol er jo ad referendum.

Hambro: Jeg mener, at selv om der ikke tidligere har været forholdt paa den maate, jeg nævnte, saa er det det eneste korrekte og det eneste for Stortinget tilfredsstillende. Hvis disse ministermøter skal fortsattes, maa Stortinget forlange at ha en anden kontrol med dem end det faar derigjennem, at der læses op en meddelelse fra statsministeren, som ikke utlægges og behandles paa vanlig

maate. Og i motsætning til hvad statsministeren oplyste om, hvad forholdet har været i Danmark, har den tidligere statsminister Zahle oplyst, at protokollen i sin helhet blev forelagt for riksdagen, og at alle oplysninger, som riksdagen ønsket, blev meddelt. Hvis der skulde være noget til hinder for, at statsministerens redegjørelse trykkes eller paa anden maate mangfoldiggjøres, vil jeg stille forslag om, at den oversendes til konstitutionskomiteen. I virkeligheten er jo de spørsmaal, som berøres i denne redegjørelse, de mest vidtrækkende og indgripende spørsmaal, som overhodet Stortinget befatter sig med, og at Stortinget da skulde la passere uten debat, uten at opta til drøftelse de mange sider av sakerne, som naturlig maa appellere til alles interesser, det finder jeg for min del at være overordentlig litet tilfredsstillende, og at rette spørsmaal til statsministeren eller utenriksministeren og at opta til debat det, som har været meddelt - efter at ha paahørt dette mundtlige foredrag - finder jeg for min del ikke at være nogen tilfredsstillende fremgangsmaate. Hvis statsministeren og utenriksministeren mener, at der er formelle hindringer i veien for, at denne redegjørelse som et hemmelig dokument blir tilstillet Stortingets medlemmer, da bøier jeg mig naturligvis for det; men da forbeholder jeg mig ogsaa for eftertiden at stemme imot, at medlemmer av nogen norsk regjering faar adgang til at delta i disse ministerkonferanser, og jeg forbeholder mig at bringe saken op til behandling i møte for aapne døre. Stortinget skal ha indseende med disse ting; Stortinget har tidligere vist altfor stor lemfældighet paa dette omraade, og jeg mener, at det ikke længer bør gaa paa den maate, som det har gaat.

Wollnick: Jeg slutter mig helt ut til det forslag, hr. Hambro først antydet. Jeg vet ikke, hvorledes der gaaes frem i Danmark og Sverige, men jeg maa si, at jeg hadde ventet, at der fra præsidenten var blit foreslaat en fremgangsmaate som den av repræsentanten hr. Hambro antydet. Der har jo gjentagne gange fra dette storting været klaget over den behandling, som de utenrikske saker blir tildel og den maate, hvorpaa Stortinget igrunnen stort set blir holdt utenfor disse sakers behandling. Der gaaes nu frem akkurat paa samme maate, som der blev gaat frem av den forrige regjering: Statsministeren eller utenriksministeren kommer her og læser op en lang meddelelse, trykt eller maskinskreven, som vi stortingsmedlemmer naadigst faar lov til at høre paa, og dermed er da saken avgjort. Jeg maa si, jeg blev i høieste grad overrasket over statsministerens uttalelse om, at der skulde være truffet en avtale, saavidt jeg forstod ham, - jeg haaber, jeg misforstod ham - med den danske og den svenske regjering, som skulde lægge hindringer iveien for, at dokumenter, som meddeles denne forsamling, trykkes og omdeles og derefter behandles paa almindelig maate av Norges storting. Jeg tør utbe mig statsministerens klare, bestemte meddelelse, om der virkelig paa dette ministermøte er truffet avtaler med den danske eller den svenske regjering, som paa nogen maate legger vanskeligheter eller hindringer iveien for, at Norges storting

helt og fuldt ut faar sig tilstillet alle dokumenter og helt og fuldt ut kan behandle sakerne saaledes, som det finder, at de bør behandles. Jeg slutter mig til hr. Hambros forslag.

Gunnar Knudsen: Saavidt jeg kan forstaa, er fremgangsmaaten denne gang ved avgivelsen av beretning til Stortinget, som den har været før; saavidt jeg kan skjønne, er der ingen forskjjel. Nu er det naturligvis - saa det er let forstaaelig - at det har mange fordele, om de oplysninger som gives, den protokol, som føres paa møterne, kan offentliggjøres. Naar det blev hemmeligholdt under krigsaarene, hadde det sin naturlige forklaring i krigsaarene. Jeg vet ikke, om det skulde la sig gjøre at offentliggjøre den protokol, som er opløst for Stortinget idag. Bare efter paahøringen idag er det ikke let at gjøre sig noget begrep om det. Men jeg vil henstille til statsministeren og utenriksministeren, om de vil konferere med sine kolleger i Stockholm og Kjøbenhavn om det spørsmaal. Hvis det lar sig gjøre, og de øvrige herrer var enige i det, hadde det naturligvis sin fordel, at man kunde offentliggjøre denne protokol og forelægge den for Stortinget. Kan ikke det ske - og der er vel meget, som taler for, at kollegerne i Stockholm og Kjøbenhavn ikke vil kunne gaa med paa det - faar man gjøre som før. Jeg kan ikke indse, at den nye praksis, som er antydet, lar sig etablere. Jeg vet ikke, om det var hr. Hambros mening at fremsætte forslag; men ialfald antydet han et forslag om oversendelse til konstitutionskomiteen. Det forslag kan jeg ikke stemme for. Vi faar slaa os til ro med som før at diskutere disse ting, hvis man ønsker det, og hvis man vil diskutere dem yderligere, maa det ske i utenrikskomiteen, hvor hemmelige meddelelser har været diskutert før. At ta sig til her i Stortinget at diskutere dette eller at mangfoldiggjøre protokollen, saaledes at hvert eneste medlem fik dette dokument, kan jeg ikke anbefale. Skal det være hemmelig, faar vi være opmerksom paa det, at det, som 126 mand vet og har i sine hænder, det er det svært vanskelig at holde hemmelig, det er jo aldeles klart. Men jeg gjentar det, det vilde ha sine fordele. Det er vanskelig ellers at diskutere det. Det er svært mange spørsmaal, som har været behandlet paa møtet i Kjøbenhavn, og efter den oplæsning, som er foregaaet her, er det vanskelig at uttale sig om sakerne. Det vilde være av interesse, jeg erkjender det; men længer tror jeg ikke, man kan komme. Og jeg vil si til den sidste ærede taler, som jo repræsenterer kravet om, at der ikke skal findes hemmelig utenrikspolitikk, at det krav lar sig i praksis ikke opretholde, for i utenrikspolitikken vil der altid være omstændigheter og forhandlinger, som gjør, at det ikke kan offentliggjøres; det vilde ødelægge en i og for sig god sak, om man gjorde det. En anden saker er det, at avtaler, som sker mellem lande indbyrdes, skal offentliggjøres, det er en helt anden sak; men offentliggjørelse av forhandlinger, av ting, som er under forberedelse, av de skridt, som da foregaaer, er ganske umulig. Det kunde sovjetregjeringen gjøre, mens den forhandlet med tyskerne i Brest Litovsk; men er det et

eksempel til efterfølgelse? Jeg tror ikke, nogen stat i verden vilde gaa i sovjetregjeringens spor ved den leilighet.

Jeg gjentar min henstilling til statsministeren og utenriksministeren at forhøre i Stockholm og Kjøbenhavn, om der kan tilveiebringes enighet om at offentliggjøre i sin helhet eller ialfald visse dele av protokollen; men det maatte da være i større utstrækning end den officielle meddelelse, som allerede er git; for ellers er der jo ingen hjelp i det.

Lykke: Jeg slutter mig i det væsentlige til, hvad repræsentanten hr. Gunnar Knudsen har uttalt om denne sak, og jeg kan ogsaa være enig i den henstilling, som han har rettet til statsministeren og utenriksministeren. Men jeg tror ikke, at der kommer noget større ut av det. Skal nemlig disse møter ha nogen betydning for dem, som deltar i dem, og for de land, de repræsenterer, saa maa disse kunne tale frit ut om de ting, som foreligger, og det vil være klart, at hvis Sverige og Danmark gir sit samtykke til, at disse meddelelser eller alt hvad som forhandles der, skal være offentlig, saa vil det selvfølgelig ogsaa begrænse disse møters interesse. Det er mit indtryk av det. Det er den samme fremgangsmaate, som er befulgt nu, som er befulgt av den tidligere regjering, og at det, som hr. Gunnar Knudsen sa, var under krigsaarene, forandrer ikke saken noget. Det eneste skulde da være, at man sa, at under krigsaarene var disse møter nødvendige, men nu, naar krigsaarene er slut, er de ikke lenger nødvendige; men deri er jeg ikke enig. Og det er likesaa selvsagt, at vort lands repræsentanter i disse møter ikke paa nogen maate treffer avtaler eller nogen ting, før det er forelagt for denne forsamling, dens utenrikskomite, eller paa anden maate.

Statsminister Halvorsen: Jeg kan slutte mig til, hvad de to siste ærede talere har uttalt. Saavidt jeg forstaar, er forholdet det, at hvis der ikke kan sættes op en protokol, som maa være hemmelig, saa kan man likesaa godt sløife disse ministermøter, - eller man vil etablere en ordning, som er endda meget daarligere, den nemlig, at man møter og forhandler, men sætter ikke noget i protokollen. Det kan ikke være en ønskelig ordning. Men man maa huske paa, at denne protokol er ikke et enkelt lands eiendom, den er felleseie for de tre land, og der staar i den protokol ting, som vi for vor del gjerne kunde se offentligjort, men som et av de andre eller de to andre ikke ønsker offentligjort. Der maa da vises hensyn. Jeg kan oplyse, at nede paa møtet var det mig, som vakte spørsmålet om offentliggjørelse, og jeg sa, at efter gammel skik i Norge maa hele protokollen meddeles Stortingets medlemmer. Da blev det svaret fra de to andre ministre - statsminister Brantings sa, at hos dem blir det bare vedkommende utskott, som fik se det, og statsminister Neergaards uttalte, at saa vidt han kunde forstaa, var der ikke noget til hinder for, at Stortinget fik meddelelse. Derav sluttet jeg, at det ikke var almindelig at meddele protokollen i Rigsdagen i Danmark. Hvorvidt det forholder sig saa, som hr. Hambro sa, at den er blit meddelt, det vet jeg ikke, men det har ingen indflydelse paa spørsmålet. Der treffes jo ingen

avtaler. Fordelen ved disse møter er den, at man utveksler meninger frit og ubundet. Man konstaterer med glæde enighet der, hvor der er enighet, men man binder sig overhodet ikke, og man holder paa sine meninger, hvor man ikke blir overbevist om, at de ikke er de rette. Men at møterne i og for sig er av væsentlig betydning for samarbeidet i Norden og for det gode forhold mellem Nordens lande, det er min inderligste overbevisning. Selvfølgelig, efter mit syn - og jeg har git uttrykk for denne opfatning før her i Stortinget - efter mit syn er det det beste, at det blir offentliggjort saa meget som mulig, og det er ingenlunde min mening at ville lægge nogen hindring i veien for, at Stortinget frit faar drøfte disse ting. Men vi faar ta forholdene slik, som de faktisk er. Vi er ikke herre over den protokol i den forstand, at vi kan mangfoldiggjøre den gjennom trykken uten samtykke fra de andre land. Jeg tror paa forhaand, at noen der vil si, at det gaar ikke an, saa jeg anser det forsaavidt hensigtsløst at forelægge spørsmålet i Stockholm og Kjøbenhavn. Men det er ingenting i veien for, at det kan meddeles, at spørsmålet er reist her, og at man kan indhente uttalelser fra de andre land. Det kan, saavidt jeg forstaar, heller ikke være noget i veien for, at meddelelsen legges ut, saaledes som det har været skik her, i lagtingssalen eller et andet sted, saaledes at den, som vil studere spørsmålene nærmere, kan finde protokollen der, og selvfølgelig er regjeringen beredt til - hvorvidt det kan ske for aapne eller lukkede døre, det kommer an paa, hvilket spørsmål det gjelder - at opta diskussion om et hvilkensomhelst punkt i protokollen. Det siger sig selv. Vi har kommunikeet; og det er jo uttrykk for, hvad de tre regjeringer har fundet det riktig at meddele offentligheten. Forsaavidt har spørsmålet engang været oppe, og det er uttrykk for regjeringernes mening.

Utenriksminister Michelet: Jeg tror, at hr. Hambro og enkelte i tilslutning til ham har tillagt denne sak en betydning, som den paa ingen maate tilkommer. Personlig tillægger jeg virkelig efter det ene møte, som jeg har hat den ære at delta i, møterne størst betydning deri, at man kommer sammen og personlig gjør hinandens bekjendtskap, og snakker om ting, som ellers overlates til vore diplomater at snakke om. Det er det, som finder sted. Her er ikke fattet nogensomhelst beslutning; Stortinget er ikke bundet paa nogen maate. Hvis man gaar igjennem punkt for punkt det, som her er omhandlet, tror jeg man straks vil gi mig ret i, at dette ikke danner synderlig basis for en saadan fremgangsmaate som den, hr. Hambro har villet få befulgt.

Den første post som er omhandlet her er forholdet til Sovjet-Rusland. Vi har der uttalt dette, at vi ikke vilde delta i nogen blokade av Sovjet-Rusland. Man maa erindre at dette møte, som blev holdt i Kjøbenhavn, blev holdt under Sovjet-Ruslands krigerske operationers tegn. Jeg tør maaske ogsaa si, at det var disse krigerske foreteelser derborte som ga anledning til møtet. Vort forhold til Rusland vil der forøvrig bli adgang til at diskutere i hele dets bredde, naar

Regjeringens meddelelse til Stortinget foreligger om forhandlingerne med hr. Litvinov.

Næste punkt, punkt 2 er: Anerkjendelse av nye stater. I tilknytning til indst. O IV, protokolkomiteens indstilling angaaende regjeringsprotokollene, vil der bli fuld anledning til at komme ind paa den sak i hele dens bredde. Der staar her intet andet end det som paa en maate staar i indst. O IV. Jeg er beredt til at diskutere det spørsmål for aapne døre naarsomhelst, og jeg vil anse det heldig paa en maate om det offentlig kommer frem, saa vi kan faa redegjøre for vor politik paa det omraade; men jeg er ikke sikker paa om det vil være heldig at offentliggjøre denne protokol, saan som den nu er formet, og lægge den frem for offentligheten.

Erstatningskravene mot det tidligere østerrikske monarki er post 3. Vi har, jeg tror det er 200 000 østerrikske kroner, tilgode i vort land efter de opgaver som er indkommet til departementet. Det er hele sakens betydning. En østerriksk krone er idag værd 2 eller 3 øre. Det skulde bli 6000 kroner.

Folkeforbundets delegeretforsamlings første sammentræden er selvfølgelig en sak av den største betydning, og der skal saavisst ikke fra Regjeringens side være noget iveien for at den sak blir undergit offentlig diskussion. Hvis der anmeldes nogen interpellation eller stilles nogen forespørsel til regjeringen om den sak, vil den sikkerlig være fuldt beredt til at diskutere den for aapne døre. Jeg tror imidlertid, at protokollen, saan som den her er formet, er litet skikket til at offentliggjøres. Jeg tænker her spesielt paa hvad der er anført om forholdet til Tyskland. Det er av de ting som man under en offentlig diskussion kan gi uttrykk for i andre former og paa anden maate. Der er her ingen beslutning truffet. Jeg understreker det saa sterkt jeg kan paany, at der er ingen beslutning truffet.

Den internationale luftfartsforbindelse er post 5. Det er et rent handelsretslig spørsmål, som selvfølgelig kan legges frem for offentligheten naarsomhelst. -De Forenede Staters sjøfartspolitik i forhold til de nordiske landes skibsfart er punkt 6. Det er jo et spørsmål som jeg gaar ut fra, naar det paany blir aktuelt, kan bli optat i denne forsamling og bli gjort til gjenstand for diskussion.

Punkt 7, spørsmålet om indførelse av forbehold for nordisk økonomisk samarbeide ved avslutning av handelstraktater. Det er et spørsmål som har været oppe paa tidligere ministermøter ogsaa, og vi har her indtat det samme standpunkt, saavidt jeg kan se, som den tidligere regjering har indtat til dette punkt. Jeg vil for mit vedkommende si - jeg benytter anledningen til at si det her, og jeg er beredt til at gjenta det offentlig - at jeg for mit vedkommende ikke yder min tilslutning til den form for skandinavisme, som tildels har fundet sit uttrykk i visse komiteers indstillinger. Jeg tro det vil være uheldig. Jeg tror ikke der er basis for det.

Punkt 8, ententens henvendelse om salg av tysk krigsmateriel til utlandet. Jeg tror det er en sak hvor det vilde gjøre et noget uheldig indtrykk, om det blev lagt frem for offentligheten at det har været diskutert paa den maate,

som det her har været diskuteret. Jeg skal om saken i korthet faa lov til at meddele Stortinget følgende: I Versaillestraktatens paragraf den og den er der fastsat, at Tyskland ikke maa uten ententemagternes samtykke utføre krigsmateriel til utlandet. Ententemagterne har i den anledning tilstillet de forskjellige utenfor krigen staaende magter noter, hvori de gjør opmerksom paa dette og indskjærper dem, at de ikke maa delta i handel hvorved den slags krigsmateriel indføres til vedkommende land. Den tidligere regjering, den Gunnar Knudsenske regjering, indtok her det kloke standpunkt at den, forinden den tok nogen stilling til saken, utba sig en meddelelse om hvad de egentlig forstod ved krigsmateriel. Det er jo et meget svævende begrep. Det kan jo tøies saa langt at nær sagt alt falder ind under begrepet. I september maaned kom der enslydende noter fra ententelandene til samtlige lande som stod utenfor krigen, og som blev betegnet som nøitrale lande, noter hvorved man paany indskjærpet dem - hvorvidt de var konfidentielle tør jeg ikke i øieblikket si - at de ikke maatte kjøpe noget krigsmateriel fra Tyskland. Denne note blev overbragt mig av ententens ældste repræsentant paa stedet. Jeg svarte dertil straks, at den norske regjering ikke vilde tillate de administrationsgrene som stod under den, at kjøpe materiel; men hvad de private borgere kunde gjøre var det selvfølgelig ikke let at kontrollere. Fra svensk side er der senere kommet en forestilling i saken med opfordring til de øvrige nordiske lande om at delta i en protest overfor denne henstilling. Jeg for mit vedkommende fandt, at saken var blit tillagt altfor stor betydning paa den maate; den hadde ikke den betydning for Norge, at jeg syntes der var grund til at komme med lange videnskabelige utredninger. Jeg mente, at den muntlige meddelelse, vi hadde git, var nok. Danmark sluttet sig til denne opfatning, og Sverige har ogsaa siden sluttet sig til. Det er en sak, som jeg tror ikke har nogen særlig stor politisk betydning.

Den næste sak er punkt 9: Den britiske henvendelse om kapitulationernes ophævelse i Egypten og de blandede domstoles omorganisation. Som man vil se av protokollationen her, er det en sak, som man ikke har fattet nogen beslutning om, men kun har konverseret om. Da saken ikke er løst endnu, vil jeg gjerne faa lov til at benytte anledningen til at gi Stortinget en kort meddelelse om saken. Ved "kapitulationer" forstaar man avtaler, som i 1750 - tror jeg det var - blev truffet mellem det daværende tyrkiske rike, hvorunder gik Ægypten, og en række europeiske lande. Da barbarstaterne Tyrkiet og Ægypten var anset for halvt uciviliserte stater, blev de øvrige lande sikret adgang til at faa egen jurisdiktion dernede. Den ordning, som nu bestaar, er den, at vore konsulater øver jurisdiktion, hvor norske borgere er interessert, de øver dømmende myndighet. De kan i kriminelle saker praktisere norsk ret; i tvistigheter mellem norske borgere avsier de domme og praktiserer atter norsk ret. Det er selvsagt, at en saadan retstilstand som denne under mere utviklede forhold er høist utilfredstillende, og der er derfor fra England skedd henvendelse til samtlige lande, som deltok i denne

overenskomst, om at de saakaldte kapitulationer foreløpig sættes ut av kraft, saa længe som England, som det heter i noten, utøver protektorat i vedkommende land. Vi har i regjeringen hat store betæneligheter ved at gaa med paa det forslag, for det første av den grund, at man, saaledes som forslaget til overenskomst er formet, uttrykkelig vilde godkjende det engelske protektorat i Ægypten, dernæst fordi vi jo ved disse gamle avtaler fra 1750 er sikret visse rettigheter, som det altid kan ha sine betæneligheter at opgi. Gjennem forhandlinger er vi imidlertid nu kommet til en lydelse av avtalen, hvorved der ikke blir spørsmål om at anerkjende noget engelsk protektorat i Ægypten, og dernæst at vi heller ikke for alltid gir avkald paa den ordning, vi er tilsikret der, men kun saa længe som England faktisk spiller den rolle, som det nu gjør. Vi kan tænke os, at den dag kan komme, da det ikke utøver den civilisatoriske indflydelse i Ægypten, som det for øieblikket har, og da mener vi at vore gamle rettigheter ogsaa kan komme tillive igjen. Men den ordning, som nu bestaar, lægger efter vor og de øvrige regjeringers opfatning, som er interessert i saken - vi har vekslet meninger om saken med Amerika, Holland, Schweiz og de nordiske lande - sin døde haand over utviklingen dernede. Det er ganske klart, at hvor forskjellige domstole skal være i virksomhet, domstole som praktiserer forskjellige landes ret, engelsk, fransk, tysk, kan der ikke bli nogen ordning i det hele. Som sagt, hvad vi der har forhandlet er intet andet end en samtale om spørsmålet; vi har ikke paa nogen maate tat endelig stilling til, hvorledes hvert enkelt land skal stille sig til det engelske forslag.

Punkt 10 - spørsmålet om traadløs telegraf ombord paa skibe, som anløper England - er jo en sak, som spesielt interesserer vore skibsredere, vort næringsliv i største grad, og der kan selvfølgelig ikke være noget at indvende mot, at den sak diskuteres offentlig, om nogen føler trang til at trække den særskilt frem.

For mit vedkommende vil jeg si, at protokollen her i et par punkter efter mit skjøn er formet saaledes, at Norge i egen interesse ikke bør offentliggjøre den, jeg tror det vil kunne gi anledning til misforstaaelse, det sier jeg like frem. Naar man ser nøgternt paa denne sak, tror jeg rent ut sagt, at den ikke - som jeg tillot mig at begynde med - er av det omfang og de dimensioner, som den fra enkelte hold har været tillagt. Det væsentligste punkt i saken, og som kan egne sig for diskussion, som enhver har adgang til at reise paa hvilket trin av saken han vil, det er efter min mening de bemerkninger, som knytter sig til den forestående delegeretforsamling.

Wollnick: Den ærede utenriksminister har nu paa en meget behøvdig maate forsøkt at reducere denne saks betydning og det i to henseender. For det første sier han, at de saker, som er omhandlet i den ærede statsministers meddelelse til Stortinget idag, i virkeligheten ikke er av nogen større betydning, det er nogen smaasaker. Det er en sak om 200 000 østerrikske kroner, og en østerriksk krone er 2 a 3 øre, og i likhet med

den er omtrent ogsaa de øvrige saker. Paa samme maate med de nordiske ministermøter. Det er ikke nogen større affære, ikke nogen betydelig sammenkomst, som der finder sted efter utenriksministerens mening. Ministre fra Danmark, Norge og Sverige kommer sammen, gjør hverandres personlige bekjendtskap, som den ærede utenriksminister sa, snakker litt sammen om dipomatiske saker, som ellers diplomaterne beholder for sig selv, sætter op en protokol og læser den op i de respektive nationalforsamlinger - kanskje ikke det engang. Det skal ikke lykkes utenriksministeren paa denne maate at forkvakle og formindske denne saks betydning for Norges nationalforsamling. Hvad vi her staar overfor, er to spørsmaal. For det første hvorvidt vi ikke alene skal fortsætte den hemmelige utenrikspolitikk, som hittil har været drevet, men endog utvide hemmelighetskræmmeriet, og for det andet hvorvidt vi skal ikke alene fortsætte den skandinaviske politik, som vi hittil har drevet, men ogsaa utvide den og ogsaa paa det omraade utvide hemmelighetskræmmeriet - ja, gaa saa vidt, at den norske regjerings medlemmer, den norske nations repræsentanter, under sammenkomst med danske og svenske repræsentanter binder sig paa en saadan maate, at de staar op i Norges nationalforsamling og siger: Nei, vi vil ikke la disse meddelelser trykke og utdele til nationens repræsentanter. Det er et av de stiveste stykker, tror jeg, som er præstert her i nationalforsamlingen i lange, lange aartier! Vi trodde nu virkelig, hele det norske folk, at vi var kvit Kjøbenhavn og Danmark. I hundreder av aar har Norges skjæbne været ledet fra Kjøbenhavn, og i hundrede aar har den været ledet fra Stockholm, og nu trodde vi virkelig, at ledelsen av vor utenrikspolitikk var henlagt til Kristiania; men det viser sig, at statsminister Halvorsen og utenriksminister Michelet maa sende bud og hilsen til Branting og Palmstjerna borte i Stockholm og til Neergaard og Scavenius eller hvad de heter i Kjøbenhavn og spørge, om de naadigst faar tilladelse til at trykke en protokol angaaende saker av største betydning for Norges rike. Det er virkelig en smuk debut for den nye regjering, vi her har set paa utenrikspolitikkens omraade! Jeg gaar ut fra, at Stortinget finder det under sin værdighet at utsætte sin beslutning i denne sak, indtil man har hørt, hvad Branting og Neergaard naadigst maatte tillate os at læse om vor utenrikspolitikk. Jeg slutter mig helt ut til det forslag, som hr. Hambro har fremsat, og jeg haaber, at det vil bli enstemmig vedtat av Stortinget.

Den ærede repræsentant Gunnar Knudsen uttalte, at jeg har gjort mig til talsmand for en uavkortet offentlighet med hensyn til de utenrikske sakers behandling. Han fremkom med nogen bemerkninger, som skulde gaa ut paa, at et saadant krav om offentlighet i og for sig var umulig at efterkomme. Jeg skal ikke indlate mig i nogen debat med den ærede repræsentant om det; men jeg vil gjøre opmerksom paa, at der rundt omkring i alle folk har reist sig et samstemmig krav fra nationalforsamlingene om, at det skal være slut med de gamle hemmelige diplomatiske forhandlinger. Hemmelighetskræmmeriet, som har behersket folkenes utenrikspolitikk, og som stort set

var grunden til den katastrofe, som verden var utsat for under krigen, vil man ha ende paa, og ikke mindst vil man ha ende paa det her i Norge.

W. Konow: Jeg har det indtryk, at vor utenrikspolitikk litt efter litt glider ind i et spor av fælles svensk-, norsk-, dansk utenrikspolitikk. Det er forarsaget ved disse ministermøter, som tilsyneladende er noksaa uskyldige, - og det kan ogsaa hände, de er det; men det er likesom man ikke tar standpunkt likeoverfor et utenrikspolitisk spørsmål, uten at man skal konferere med nabolandenes ministre. Den stilling de forhandlere, som deltar i disse møter, indtar i sit eget land, gjør, at møterne faar en betydning, som de kanskje ikke fra først av var tænkt at skulle ha. Naar statsministeren og utenriksministeren deltar i møter med de to andre landes statsministre og utenriksministre om vore utenrikspolitiske saker, saa binder de selvfølgelig, selv om de ikke fatter nogen beslutning, regjeringens øvrige medlemmer, og de binder til en viss grad ogsaa Stortinget i sin politik. Det er faren ved det. Man samtaler om de forskjellige utenrikspolitiske forhold og - som det staar i almindelighet - man konstaterer, at der eksisterer enighet om disse utenrikske saker. Ja, det kan være bra nok; det kan være bra, at man taler om utenrikske saker med folk, som forstaar det, at man ikke er indskrænket bare til sit eget lands politikere, det kan være en fordel; men, antar det mere faste former, tar de beslutninger, som gjør, at f.eks. vore gesandter i alle ting skal støtte hinanden i de fremmede lande, naar der kommer op saker, som angaar ett av disse 3 lande, saa antar det betænkelige former efter mit skjøn. Det er ikke frit for, at det har været ialfald underforstaat, om ikke direkte uttalt til vore sendebud i de fremmede lande, at de altid skulde støtte forslag eller henstillinger, som kom fra det ene av disse tre lande. Det er selvfølgelig en maate, hvorpaa vort eget lands betydning vil bli svækket. Den hjælp, man netop søker i disse nabolande, faar mindre betydning, hvis det skal være likesom almindelig, at man alltid skal støtte henstillinger eller forslag, som kommer fra disse lande. Naar de ser, at kommer der en svensk minister i Paris og foreslaar dette eller gjør reklamationer om hint, og der saa et par dage efter kommer en norsk og saa kommer der en dansk og omvendt, saa er det ikke egnet til, at styrke det indtryk, man skulde ha, at det er selvstændige riker som fører en selvstændig utenrikspolitikk. Det er nødvendig for os at optre selvstændig; vi har jo ikke de samme interesser som Sverige og Danmark hverken i den store politik eller i den lille, hverken i interessepolitikk eller i de politiske forhold.

I statsministerens omtale av disse forhandlinger, som var holdt om vor delegations forhold likeoverfor Nationernes Forbunds første delegeretmøte, var det omtrent uttalt, at vor delegation i alle spørsmål først skulde konferere med Danmarks og Sveriges utsendinger, først skulde forhandle med dem før de optraadte paa møterne. Det var ogsaa fremholdt, at med hensyn til Tysklands optagelse i Nationernes forbund skulde de sterkt fremholde ønskeligheten av, at Tyskland blev

optat. Nu, det kan være, at man er enig i dette, at det er ønskelig, at Tyskland blir optat; men det angaar her spørsmåal, hvor man sandelig faar optræde med en viss forsigtighet. For det er en kjendt sak, at det tyske rike, før freden blev sluttet, ja før vaabenstilstanden blev sluttet, har ved sin hærmagt opptraadt paa en maate, som har vakt et almindelig fiendskap i Ententelandene. Det er en kjendt sak, at Hugo Stinnes har fremsat forslag for den tyske hærledelse om, at den skulde ødelægge kulgruberne, at den skulde ødelægge fabrikkerne og i det hele tat gjøre Frankrikes tilstand slik, at det ikke kunde konkurrere med Tyskland, naar freden kom, og det er dette, som har styrket det indtryk i Frankrike: at de maa have garantier for, at fredstraktaten blir opfyldt, før Tyskland faar adgang til Folkenes Forbund. I dette spørsmåal, kan der begaaes en feil, om den norske representant ubetinget støtter ethvert forslag om, at Tyskland skal naarsomhelst - straks - gives adgang til Nationernes Forbund. Jeg tror, at her er forhold at ta i betragtning, som ikke uten videre kan ordnes paa den maate: at vi skal støtte de ordrer, som Sverige og Danmark har git sine representanter. Under krigen var det saa - ialfald i den første del og langt ut over, - at Sverige og Danmark var orientert til Centralmagterne og vi til Ententen, og det var ikke frit for, at vi lot os slæpe længer med under den forrige utenriksminister i den retning - til Centralmagterne og til Tyskland - end det egentlig var i vor interesse, og at det kanskje har bevirket at der blev haandhævet forholdsregler av Ententen, som ikke var til vor fordel, ja hvorfor vi var utsat for store tap. I det hele, dette, at holde disse møter, hvor saa fremtrædende og indflydelsesrike mænd, forpligter sig til at virke for dit eller dat, for det ene eller det andet, og hvor man samtaler og konstaterer enighet o.s.v., det har sin betænkelighet. Det er ikke saadan, at man kan si, at det har ingen betydning. Det har betydning, hvis det skulde bli likesom en del av vor konstitutionelle ret uten at være vedtat som en del av vor konstitutionelle ret. Det nordiske samarbeide kan være bra nok. Jeg har ikke noget mot det; men vi er et selvstændig rike og bør haandhæve baade i vor indre og ydre politik vor selvstændighet. Derfor staar det for mig, at der er en fare ved disse stadige møter, hvor man konstaterer enighet om alle ting - især naar det gjælder Folkenes Forbund, hvor der i fødselen synes at være en slags forhaandsforutsætning om, at vi der skulde optræde sammen med Sverige og Danmark. Jeg tror, det vilde være rigtigere og mere til vor fordel, om vi ogsaa tok andre mindre lande, ogsaa Schweiz og Holland, med i disse konferencer, tok deres statsministre og utenriksministre med; da var der ikke den fare. For der vilde man støte paa mange spørsmåal, hvor der er forskjellige interesser, og hvor ogsaa andre synsmaater blev fremholdt end de, som særlig kan blive fremholdt fra de skandinaviske utenriksministre og statsministre. Kanske man ogsaa burde ta med andre lande, hvis man skal danne særforbund indenfor Nationernes Forbund.

Med hensyn til hemmelige og offentlige forhandlinger, da kan jeg tænke mig, at der er sagt meget i samtalerne med disse landes statsministre og utenriksministre, som man ikke uten

videre kan offentliggjøre. Stortinget har vist, at det kan beholde hemmeligheter i stor utstrækning ved flere leiligheter; men det er dog grænser for, hvad man saadan kan meddele av, hvad andre har sagt. Der er grænser for, hvad der kan meddeles, naar man har hat en samtale med fremmede herrer, og man har konstatert en viss enighet - det er ikke at sagt, at man kan meddele alt. Jeg er enig med hr. Gunnar Knudsen. Avtalerne maa kunne offentliggjøres; men at man skal kunne meddele alt, det tror jeg er et vel stridt forlangende.

Hambro: Jeg har med stor interesse paahørt statsministerens og utenriksministerens redgjørelser og er meget taknemlig for de opplysninger, som er git. Det er jo i virkeligheten en gammel praksis, som der her er tale om, som vi vel alle ogsaa har været opmerksom paa. Der er forholdt, som der har været forholdt under de tidligere ministermøter. Men vi er jo heller ikke uvidende om, at der i denne forsamling ikke har gjort sig gjældende nogen almindelig og utbredt tilfredshet med den fremgangsmaate, som har været brukt tidligere. Jeg kan ikke være enig med den ærede repræsentant Gunnar Knudsen i, at det vilde være naturlig, at dokumenter som disse forelægges utenrikskomiteen. For det principielle spørsmål her er jo i virkeligheten ikke, hvorvidt disse ting skal meddeles offentligheten eller ei. Det er relativt underordnet. Men det er, hvorledes de skal konstitutionelt behandles. Jeg er enig i, at man selvsagt ikke kan meddele offentligheten disse protokoller, uten at der er gjensidig enighet mellem de 3 lande om det, og jeg er enig i, at det vilde lægge et formodentlig generende baand paa forhandlingerne, om man skulde gaa ut fra, at alt hvadder blev drøftet og ført til protokolls skulde meddeles offentligheten. En ganske anden sak er det, i hvilken utstrækning nationalforsamlingerne skal gjøres delagtige i forhandlingerne - det er jo sakens kvintessens - og videre, hvorledes forhandlinger som disse skal behandles av nationalforsamlingerne. Naar jeg ikke har meget tilovers for den tanke at sende en slik redegjørelse til utenrikskomiteen, da er det av den grund, at utenrikskomiteen ikke er indarbeidet i vort parlamentariske system. Det er ikke, hvad man kalde en ansvarlig komite; det er en snakkende forsamling og ikke en indstillende eller avgjørende forsamling. I utenrikskomiteen drøfter man og konstaterer enighet eller i almindelighet uenighet, men dermed blir det ogsaa. Derimot hvis sakerne oversendes konstitutionskomiteen, saa behandles de paa den maate, som er konstituionelt forutsat hos os, og hvis det er saa, at konstitutionskomiteen ikke er sammensat paa den maate eller ikke er oppbygget under den forutsætning, at den skal behandle de utenrikske anliggender og avgi indstilling i dem, og heller ikke utenrikskomiteen er skikket dertil, saa mener jeg det er paa tide og det er av høieste vigtighet, at Stortinget kommer til klarhet over, hvorledes disse vigtige saker skal behandles. Det maa vel efter disse aar være blit klart for enhver, at den sats, at vi ikke har nogen utenrikspolitikk, er saa uriktig, som nogen sats kan være. Dermed er det ogsaa givet, at det er nødvendig for

Stortinget at ha et eget organ til ansvarlig og saglig forberedelse av de utenrikspolitiske anliggender. Deri ligger denne saks kjerne. Det er godt og vel, hvad der blev uttalt av en æret repræsentant, at ministrene paa disse konferanser taler frit ut. Men naar landenes statsministre og utenriksministre møtes qua statsministre og utenriksministre, har de overhodet ikke adgang til at tale et eneste ord frit, som ikke kan gjengives i denne forsamling, og deres frihet bestaar i at gjøre gjældende, hvad det norske storting mener om disse saker. De har - for at citere et klassisk engelsk ord - naar de i disse anliggender optræder som landenes statsministre og utenriksministre, ikke øine at se med og ikke øren at høre med anderledes end de dirigeres av denne forsamling. Det er det, som er sakens kvintessens, og jeg er den ærede statsminister meget taknemlig, fordi han har imøtekommet det ønske, jeg uttalte. Jeg er paa det rene med, at der kan være forhindringer, som gjør, at man ikke kan trykke og i vanlig forstand mangfoldiggjøre denne protokol, naar der ikke har været fattet nogen uttrykkelig beslutning om det. Men jeg har oppfattet den ærede statsminister derhen, at et antal eksemplarer av hans redegjørelse vil bli utlagt i lagtingssalen, slik at Stortingets medlemmer vil ha anledning til at gjøre sig bekjendt dermed. Deri vil ogsaa være git anledning til, om man maatte finde det naturligt, at reise spørsmåal om, at den eventuelt oversendes konstitutionskomiteen, likesom der vil være git medlemmerne anledning til med utgangspunkt i denne redegjørelse at rette forespørsler til statsministeren eller utenriksministeren, og jeg mener, at dette betegner et viktig skridt i den rigtige retning og i den retning, som Stortingets medlemmer ønsker at utviklingen skal gaa i. Derigjennem har man instituert en praksis, som i virkeligheten er væsensforskjellig fra den, som tidligere har været fulgt, at Stortingets medlemmer overhodet ikke har faat adgang til at sætte sig ind i de redegjørelser, som har været git.

Jeg har ogsaa med tilfredshet hørt paa utenriksministerens uttalelse om hans redebønhed til at ta op til drøftelse med Stortingets medlemmer de forskjellige punkter i denne redegjørelse, og jeg er overbevist om, at utenriksministeren ikke alene er rede til det men at det er utenriksministerens ønske nu, likesom det har været hans uttalte ønske, da han stod som formand i konstitutionskomiteen, at Stortinget virkelig skal ta op til drøftelse de utenrikspolitiske spørsmåal. Men der er en formel og prinsipiell forskjell mellem at bringe disse spørsmåal ind ved behandlingen av en odelstingsindstilling om protokollerne eller en anden sak, hvor man kommer ind paa et sidespor ved at komme ind paa dem, - der er en betydelig formel og prinsipiell forskjell mellem dette og virkelig at faa sig forelagt av regjeringen, hvad man kalde et utenrikspolitisk eksposé til drøftelse. Jeg mener, det er naturligt, at regjeringen forelægger Stortinget visse utenrikspolitiske spørsmåal til drøftelse og ikke overlater det til Stortinget at søke en anledning til at faa debatten penset over paa utenrikspolitisk spor. Det var dette, som for mig var hovedpunktet, idet jeg

naturligvis kan gi utenriksministeren ret i, at praktisk har kanskje drøftelserne paa ministermøterne ikke en saa overordentlig stor betydning. Formelt har de det, og for Stortinget og for en nation i det hele tat er det av den alleryderste vigtighet at vaake over de korrekte former. For, som alt Snorre siger: Formen er det, som holder nationen sammen.

Jeg gaar ut fra, at der vil bli anledning til, naar statsministerens redegjørelse er blit utlagt i Lagtinget, paany at opta til drøftelse i Stortinget for lukkede døre de spørsmaal, som man finder at denne redegjørelse bør reise blandt os, og jeg beder tilslut bare om at faa uttale, at der selvsagt ikke i, hvad jeg har sagt, ligger nogen kritik like saa litt som nogen uforbeholden anerkjendelse av de enkelte punkter, som denne redegjørelse indeholder. Om dem har jeg overhodet paa det nuværende trin ikke uttalt mig, men jeg forbeholder mig, naar saken paany maate kunne komme fore, at ha anledning til det. Hvis jeg faar bekræftet det, at min opfatning av statsministerens uttalelse er korrekt, saa agter jeg selvsagt ikke efter hvad der er oplyst, at fremsætte noget forslag, da denne imøtekommenhet helt ut rammer, hvad jeg har tilsigtet, og hvad jeg mener, at Stortinget maa forlange.

Buen: Det gaar selvfølgelig ikke an efter bare en oplæsning av en slik protokol at uttale sig om de saker, som der er omhandlet. Jeg er enig med hr. Hambro i, at det selvfølgelig er ønskelig, at Stortingets medlemmer til enhver tid kunde være helt á jour med det, som foregaar, ogsaa paa det utenrikspolitiske omraade. Men likeoverfor hr. Wollnick vil jeg rigtignok ha sagt, at det motsatte av et hemmelig diplomati er jo ikke det samme som offentliggjørelse av alt mulig.

Wollnick: Det var heller ikke min mening.

Buen: Nei, jeg gaar ogsaa ut fra det. Og det, vi maa bestræbe os for, det er derfor at faa holdt Stortingets medlemmer á jour med alt, som foregaar. Det har jo ogsaa - særlig under den tidligere regjering - været baade statsministerens og utenriksministerens stadige bestræbelse, at saa skulde ske, og deri var jeg enig med dem. Men det er mulig, at den ærede utenriksminister har ret i det, han sa - det var muligens en spøkefull ytring dette - at ministermøterne har jo ikke egentlig noget mere at bety end det, at man der faar anledning til at komme sammen. Men har de ikke noget mere at bety, er det visst bedst, vi indskrænker dem noget, særlig nu, efterat statsministeren er blit medlem av "Mindsket Forbruk" og bekjemper unødige utenlandsreiser. Jeg tror imidlertid, at de ikke er saa rent bagatelmæssige, disse ministermøter; jeg tror, at de i og for sig er en heldig institution, som man ikke bør kaste vrak paa. Det har altid sin fordel, at naboer snakker med hinanden. Mange ting, som ellers kan medføre karambolage, vil derved kunne undgaaes. Og vi vet, at i forholdet mellem de skandinaviske folk har der været mangan en bagatel, som har reist en unødig og uheldig

storm. Desuten anser jeg det for en speciel fordel, at der kan holdes ministermøter, ialfald naar regjeringerne ikke er saa særlig ensartet sammensat i de forskjellige land; for jeg har litt større tillid - rent partimæssig set - til en mand som Branting end til en mand som Neergaard. Ialfald tror jeg, at vi, naar vi har en socialdemokrat paa et slikt ministermøte - eller flere socialdemokrater - deri har en viss betryggelse for, at der dog ikke der foregaar ting, som vi ikke vilde faa fuld og hel oversigt over, om det var paakrævet.

Nu, man synes jo at være skjønt enige om, at Stortingets medlemmer skal ha adgang til at gjøre sig nøiere bekjendt med denne meddelelse fra statsministeren og utenriksministeren, og da gaar jeg ogsaa ut fra, at referat av dette møte vel da maatte lægges ut, hvis man skulde ha fuldt utbytte av det. Men jeg skulde ogsaa tro, at særlig hr. Hambro ikke burde tale saa ringeagtende om utenrikskomiteen, hvorav han selv er medlem, saa vidt jeg vet. Der er det da saa, at man kan stille spørsmaal, og man faar forhandlingerne stenografisk referert, og man kan sikre sig det stenografiske referat. Derved faar man anledning til, hvis man finder det paakrævet, at gjøre krav om, at et spørsmaal skal ind for Stortinget til drøftelse; ja selv om det ikke er mere end én mand i utenrikskomiteen, som kræver det, saa har han magt til at faa det ind for Stortinget, enten for lukkede eller for aapne dører. Jeg synes, at en mand som hr. Hambro med hans ihærdige initiativ paa det utenrikspolitiske omraade ikke skulde foragte den adgang, han der har. Og i det hele tat synes jeg, at naar man bare faar sig noget forelagt, saa er det altid adgang til at faa det frem her. Men hvis det er bare vind og vand, som strømmer som resultat ut av disse forhandlinger, saa har det jo ingen værdi at beskjeftige sig med det hele, og da blir det rigtignok bare en snakkende forsamling, hr. Hambro!

Jeg skulde tro, at den protokol, som idag er læst op, indeholder enkelte ting, som det kunde være paakrævet at fæste sig nærmere ved, og særlig er det da en ting, som er aktuell nu, fordi den vel snart maa sættes i verk, hvis den da ikke allerede er sat i verk. Det er noget, som ikke netop berører mig og mit parti i nogen særlig grad, men det er et spørsmaal, som jeg jo synes burde ha været drøftet, ialfald i utenrikskomiteen og kanskje ogsaa i Stortinget, dette; Hvem er det, som skal vælge eller utpeke repræsentanter nu til det kommende delegeretmøte i Nationernes Forbund? Man synes at gaa ut fra som en selvsagt ting, at det skal regjeringen gjøre. Men det er Stortinget, som har meldt Norge ind i Nationernes Forbund, og jeg synes nok, det var ganske naturlig, at det da ogsaa var Stortinget, som utpekte de eventuelle repræsentanter; de stod da i et mere direkte parlamentarisk ansvar overfor denne forsamling. Og det, skulde jeg tro, var gavnlige; for ingen vet, hvad der kan spinde sig ut ogsaa av disse forhold. Derfor vilde det for mig være en betryggelse, selv om jeg ikke har nogen særlig partimæssig interesse i denne repræsentation, at valget blev foretat av nationalforsamlingen. Dette er jo ogsaa drøftet der nede paa ministermøtet. Der kunde ogsaa være grund til at komme litt

nærmere ind paa det. Jeg skal ikke uttale mig nærmere om saken nu ---

Utenriksminister Michelet: Det har ikke været drøftet paa ministermøtet. -

Buen: --- men jeg gaar ut fra, at man - efter det, som her er sagt - faar fuld anledning til at komme ind paa de enkelte saker i den utstrækning, som man maatte ønske det, paa et senere tidspunkt. Jeg er enig med hr. Hambro i, at intet av dette skal henvises til protokoldebatten. Det vet vi vilde kun være at forvirre tingene og blande dem sammen paa en unaturlig maate.

Præsidenten: Hr. Wollnick har no sett fram sovore framlegg:

"Statsministerens redegjørelse utlægges for at foretages i et senere møte."

Eg skal høyra, um det ikkje er meiningi at "redegjørelsen" då skal prentast i so mange eksemplar, at kvar av tinget sine medlemar får sitt?

Wollnick: Ja.

C.O. Lund: Den ærede repræsentant hr. Wollnick sa, at det var en eiendommelig debut av høireregjeringen dette at stelle sig saa, at den maatte sende bud til Branting og til den danske minister for at spørge om lov til at satte sig i forbindelse med sit storting og gi det meddelelser. Ja, det var nu en eiendommelig uttalelse av hr. Wollnick. Naar jeg tænker paa den, og jeg saa tænker paa, hvad den sidste ærede taler, hr. Buen, sa under sit foredrag nu, at der særlig under den forrige regjering hadde været et intimt forhold mellem Stortinget og regjeringen med hensyn til at gi meddelelser om, hvad der passerte utenrikspolitisk seet, saa forstaar jeg disse to ting sammen: Det skal være et angrep paa det parti, som har regjeringen, i den retning, at den forholder Stortinget noget av det, som Stortinget skal ha ret til at faa vite. Nei, det er aldeles ikke tilbørlig at tale saadan. Den nuværende regjering har med hensyn til denne sak forholdt sig akkurat paa samme maate som den forrige regjering forholdt sig, ikke i nogen henseende anderledes. Vi fik av den forrige regjering ikke flere eller intimere meddelelser angaaende utenrikspolitiken, end vi faar av denne, det er akkurat det samme. Hvorfor var hr. Buen ikke tidligere opmerksom paa det utilbørlige i dette, at venstres regjering ikke turde gi os meddelelser og ikke turde la trykke disse referater, som det gav Stortinget, uten konference med den danske og den svenske regjering? Hvorfor var det ikke likesaa galt i hans øine som det nu pludselig er blit? Jeg tror ikke, der er nogen grund til noget angrep her, for denne regjering har forholdt sig paa samme maate som den forrige regjering, fortsat i det gamle spor, som har været trukket op i disse aar. Men den omstændighet, at man fortsætter paa samme maate som tidligere, medfører jo ikke, at det ikke kan være ønskelig at komme til

en forandring i forholdet, og jeg er av dem som mener, at disse hyppige ministermøter mellem de skandinaviske ministre, og denne trang, som har været den hele tid, ikke nu alene men den hele tid, til at faa konstatert den skjønneste enighet paa alle omraader, og denne trang til at faa det derhen, at alle land skal optræ sammen, hver gang de har nogen henvendelse at rette utad, er en fare for vort land. Man kan møte mig med, at det er en underkjenden av vort eget lands værd, dette at tro, at der specielt for os skal være nogen fare i at gi os i kompani med de andre ved enhver anledning. Dertil vil jeg svare, at det er en overvurdering, er jeg ræd for, av vor egen stilling og styrke, dette at tro, at vi ikke i det lange løp tar skade paa vore interesser ved alltid at knytte dem sammen med de danske og de svenske. Utenverdenen blir vant til, at de tre land alltid optræ ens og sammen, og naar den dag saa kommer, at de norske interesser uvægerlig skiller sig fra de svenske og de danske og vi blir nødt til at optræ alene, hvilken respekt staar der da av os, naar vi kommer alene, og man er vant til at se os sammen med de andre? Da vil man øieblikkelig ræsonnere som saa: Dette er kun en liten norsk interesse, de andre vil ikke støtte Norge i det. Jeg tror, vi undergraver vor indflydelse for fremtiden med dette, at vi ved enhver anledning skal være sammen med de andre. Det har i historien aldrig vist sig, at Norge har tjent noget paa denne samrøring med Sverige og Danmark. Lad os være venner med dem! Vi vil aldrig gjøre noget, som kan bringe os i en kinkig situation overfor de andre land. Men lad os være forsigtige, saa vi ikke kliner os for meget sammen med dem. Jeg tror, det er heldig, at denne debat idag er kommet op. Jeg tror, det er ønskelig, at man blir opmerksom paa, at der visselig oparbeider sig en større og større opinion for, at alle utenrikspolitiske spørmaal - eller i størst mulig utstrækning - diskuteres av Stortinget; de skal ikke begraves hverken i regjeringen, i utenriksdepartementet eller i utenrikskomiteen, de skal hit. Det er en fordel og en betryggelse for vort land, og jeg tror, det er sundt. Man blir mere og mere klar over, at der ikke er udelt tilslutning i nationen for dette, at vi ved enhver anledning konfererer med Danmark og Sverige om en fælles optræden, fælles meninger, at "konstatere enighet". Jeg tror ikke, det er sundt i længden. Det har været sagt, at der føres da bare samtaler, der fattes ikke beslutninger av nogen særlig betydning. Ja, jeg er nu litt ræd for den slags samtaler mellem landenes mest fremtrædende mænd - samtaler, som dog alltid leder til, at de blir enige; uvilkaarlig lægger de noget baand paa mændenes tanker og mændenes handlefrihet, naar de kommer hjem igjen hver til sit land. De øker at gjennomføre de meninger, som de enten selv har faat sig paatrykt av de andre, eller selv har kunnet være med at forme paa møterne. Jeg tror, det er en fare.

Hr. Hambro antydet, at det muligens burde være saa, at denne redegjørelse som er læst op for os idag, naar den har været utlagt i lagtingssalen til gjennomgaaelse for medlemmerne, kunde oversendes konstitutionskomiteen. Jeg vil ta bestemt avstand fra det, jeg forstaar ikke med hvilken ret konstitutionskomiteen skulde gi sig til at granske dem. Jeg

mener det vil være uriktig, og det vil være et daddelværdig forhold fra vor side om vi denne gang pludselig uten at de andre landes ministre var git varsko om forhandlingerne, diskuterte dette i større utstrækning end de har været vant til at vite var tilfældet fra før. Vi faar holde diskussionen her paa samme maate som tidligere efter at saken har været utlagt i lagtingssalen. Men uten videre at sende saken til komitebehandling med efterfølgende komiteindstilling, vil jeg ta avstand fra. Det vilde ikke være fair likeoverfor de andre lande. Det er ikke at be om de andre landes tillatelse til at gjøre noget, som hr. Wollnick sa, men det er at optræ paa en slik maate som de andre lande har ret til at vente av os.

Jeg vil altsaa bare ha sagt, at jeg er tilfreds med at vi denne gang har faat vakt denne debat, for jeg tror ikke at vore utenrikspolitiske saker er tilstrækkelig behandlet efter at ha passert departement og regjering og er blit drøftet i utenrikskomiteen. Jeg anser det ikke tilstrækkelig, som medlem av utenrikskomiteen er det mit indtryk at det ikke er nok. Det blev sagt av en taler at utenrikskomiteen var en snakkende forsamling, en anden taler mente at det var den ikke. Jeg er nu av dem som mener at utenrikskomiteens indflydelse i virkeligheten er ganske liten. Jeg har oplevet at utenrikskomiteen har fattet en beslutning efter en indgaaende debat om et viktig spørsmål, en beslutning som regjeringen dog uten videre - og uten at utenrikskomiteen har faat nogen meddelelse om det - har sat sig ut over. Jeg vet ikke om man kan si at det er en komite med indflydelse eller det er en snakkende forsamling.

Præsidenten: Det er enno innskriver ei mengd med talarar, og presidenten vil daa gjera framlegg um at dei talarar som heretter skriv seg, fær ei taletid paa 5 minuttar. So fram det ikkje kjem noko motmæle, gjeng presidenten ut ifraa at det er vedteke.

Presidenten vil gjera merksam paa at i motsetnad til det framlegget som hr. Wollnick hev gjort, etlar presidenten seg til aa gjera framlegg etter det som er kome fram fraa statsministeren, at utgreidingi vert utlagd i Lagtinget so stortingsmennene kann gjera seg kjende med ho.

Gunnar Knudsen: Jeg kan gjerne stemme for det forslag som præsidenten der har antydnet, men jeg vil ikke tilbakeholde den bemerkning at jeg tror det vilde være mer praktisk hvis man hadde ordnet sig paa den maate som jeg antydnet sist jeg hadde ordet, at regjeringen efter konferanse med den danske og svenske regjering hadde faat adgang til at offentliggjøre de av de 9 poster som kunde offentliggjøres og saa utlægge de poster som maatte være hemmelige, i lagtingssalen. Jeg tror det hadde været en mer praktisk fremgangsmaate. Følgen av den fremgangsmaate som nu følges, vil jo nemlig være den, at vi kan faa en række med interpellationer som splitter op dette arbeide og foranlediger betydelig længere debatter om disse spørsmål end der eller vilde bli, hvis man samlet det under ett i en offentlig og en hemmelig protokol. Jeg tror det hadde

været en mer praktisk fremgangsmaate, men jeg har ikke noget imot at stemme for det av præsidenten antydede forslag.

Mens jeg har ordet vil jeg ikke undlate at si nogen ord til repræsentanten fra Hedemarken, hr. Konow. Han beskyldte den tidligere regjering for at ha git vore gesandter i utlandet den ordre at de skulde støtte diplomatiske henvendelser fra et av de nordiske lande til vedkommende utenlandske regjering. Jeg kjender ikke noget til en slik ordre. Jeg kan ikke tro andet end at repræsentanten maa være feil underrettet der. Der kan ikke være git nogen almindelig ordre til vore ministre i utlandet om at støtte enhver henvendelse fra svensk og dansk side til vedkommende regjering.

Hvad angaar spørsmålet om Tysklands optagelse i Nationernes Forbund og den interesse som er utvist under møtet nu i Kjøbenhavn likeoverfor dette spørsmål fra de 3 regjeringers side, saa vil jeg uttale min tilslutning til hvad der er uttalt paa ministermøtet i Kjøbenhavn. Det er ikke, selvfølgelig ikke, av speciel interesse for Tyskland, men det er av speciel interesse for det store spørsmål som repræsenteres i Nationernes Forbund. Og det maa man være opmerksom paa, at Nationernes Forbunds organisation er ufuldkommen, saalænge ikke denne organisation omfatter samtlige civiliserte stater i verden. Den er ufuldkommen og dens virkemaate blir derefter. Først naar samtlige baade europæiske og i det hele tat civiliserte stater deltar i Nationernes Forbund, øver sin indflydelse og paatar sig de dermed forbundne forpligtelser, kan man vente de store resultater av Nationernes Forbund som alle fredsvenner, haaper paa og venter og ønsker. Den ærede repræsentant har jo altid været krigersk, han var det i 1905, det husker vi alle sammen, tænker jeg, og han har ogsaa været det nu under den store europæiske krig. Han beskylder os for tyskvenlighet, men det er fuldstændig urigtig. Vi var nøitrale, og det var den alt overveiende stemning ogsaa her i Stortinget, og jeg tør si i det norske folk. Men jeg kunde ikke altid være enig i den ærede repræsentants uttalelser, enten det var i denne forsamling eller i utenrikskomiteen, fordi han - og han blev sekunderet ogsaa av en anden repræsentant her i salen - var svært aggressiv likeoverfor Tyskland og svært ententevenlig. Norges optræden var nøitral, fuldstændig nøitral likeoverfor alle de krigførende, og da kan det hände at det for en brændende ententeven kan fortone sig som om man har været for venlig likeoverfor Tyskland, men det var man i virkeligheten ikke.

Saa vil jeg da tilslut si nogen faa ord om den tanke at danne en blok av de smaa stater i Folkenes Forbund. Jeg erkjender at ha hævdet, at det har sin interesse, sin fælles interesse og sin interesse for hvert enkelt av disse tre nordiske lande, at vi i visse henseender støtter hverandre, at vi i diplomatisk henseende efter forutgaaende forhandlinger støtter hverandre. Jeg tror, der er en god fremgangsmaate. Men naar man kommer til Folkenes Forbund, er jeg ikke sikker paa, at det er en god fremgangsmaate. Man maa jo huske paa, at selv om fem smaa nationer gaar sammen i blok - de tre nordiske

riker og Holland og Schweiz - saa spiller vi i Nationernes Forbund en ganske liten rolle. Vi kan ikke øve nogen indflydelse paa grund av vort folketal eller vor magt; men det, som vi smaa neutrale stater i Folkenes Forbund kan øve indflydelse ved, det er vore meninger og vore argumenter. Og jeg er ikke sikker paa, at de smaa neutrale stater vil vinde større indflydelse ved at rotte sig sammen og faa fælles uttalelser og fælles meninger i de forhandlinger, som der finder sted, eller i de repræsentationer, som maatte bli følgen av en saadan blok, end man vilde faa, om hver stat for sig forfegtet sit. Jeg er tilbøielig til at tro, at man kanskje opnaar større indflydelse paa den sidste maate; for hvis man slutter sig sammen i en blok, saa vækker dette altid en viss mistanke hos de stormagter, som tilslut sitter inde med avgjørelsen. Jeg nævner dette, fordi jeg tror, at det fortjener nærmere overveielse, hvorvidt det er hensigtsmæssig for det store formaal, som heter verdensfreden, at man danner nogen blok, enten større eller mindre. Jeg tror, der kan reises indvendinger mot det, og at man ikke uten videre skal slutte sig til den opfatning, at dette vil være det heldigste.

Statsminister Halvorsen: Jeg er ikke sikker paa, hvor mange ministermøter, der nu ialt har været avholdt; men jeg antar, at det sidste var nummer ni eller ti. I de to aar, hr. Wollnick nu har sittet i Stortinget, har der visst været tre før, og tre gange er protokollen oplæst, tre gange er der forholdt akkurat paa samme maate, som der er forholdt ved dette sidste møte. Jeg har da spekulert paa, hvad i al verden det er, som nu bringer hr. Wollnick i ekstase, og jeg kan da ikke finde, at der er nogen anden forskjjel mellem dette sidste møte og de tidligere end, at der i det sidste møte ogsaa deltok repræsentanter for en socialdemokratisk regjering; det er jo den eneste forskjjel, at Branting og Palmstierna var med. Det er mulig, at det er mistillid til de herrer, som nu gjør, at hr. Wollnick er gaat til kamp paa den maate, som han har gjort. Det er givet, at vi, som nu har været i Stortinget hele denne tid, vi som nu har oplevet dette og har set, at Stortinget gang efter gang har akseptert den ordning, som er blit vedtat, fordi den har været den naturlige, den som motsvarte forholdene - vi hadde jo ingen grund til at gjøre andet end det, som vi gjorde der nede, vi reserverte os paa møtet adgang til at gaa frem slik, som det var gjort tidligere, og slik, som Stortinget hadde acquiesceret ved. Det er det, vi har gjort, og jeg vil paastaa, at ingen vilde ha fundet paa at gjøre noget andet. Jeg har tidligere - i en anden egenskap - uttalt mig om ministermøterne. Jeg har sagt, at jeg var en ven av dem; men jeg har ogsaa sagt, at der er grund til at være paa vagt. Jeg har sagt, at man i den ansvarfulde stilling, man er i, kan komme til at binde sit land paa en maate, som ikke er riktig, og det staar jeg ved. Men det kan jeg ogsaa forsikre om - og jeg er sikker paa, at den tidligere statsminister ut fra sine egne erfaringer ogsaa gir mig ret i det - at er det noget, man er bange for under det pres av ansvar, som man deltar i de møter med, saa er det netop det: at binde landet. Og derfor er der likesaa litt nu

som før truffet nogen bindende beslutninger. Og er man inde paa spørsmålet, hvor man vet, at landets opfatning kanskje ikke er den, som man selv personlig deler, saa er resultatet det, at man gir grei besked om den ting. Fordi man møtes i tillidsfuldt samarbeide, er man jo angstelig for ikke til det yderste at være åpen. Man siger, at om den ting kan man ikke uttale sig, man ønsker ikke, at der herom siges noget i protokollen, man kan ikke være med paa nogen uttalelse, fordi man ikke vet sin mening i overensstemmelse med det, som man tænker er landets opfatning. Jeg er sikker paa, at saadan vil det gaa enhver nordmand, som kommer ned paa disse møter, man vil være til det yderste forsiktig, det ligger i saken selv. Og jeg vil spørge: Har man efter den erfaring, man har faat, set, at den norske regjerings medlemmer er gaat for langt? Jeg vet ikke, at der i de aar - jeg var jo selv da i oppositionen for saavidt - nogensinde har været anledning til at si andet end dette, at man maa være forsiktig. Der er, saavidt jeg vet, ikke rettet en eneste direkte anke, og det skulde undre mig meget, om den protokol, som nu er oplæst idag, gir anledning til nogensomhelst anke. Jeg tror ikke, der staar noget der, som ikke vort lands store flertal er enig i. Naturligvis er jeg opmerksom paa og kan forstaa helst at den ældre generation ser med skepsis paa disse møter. Min opfatning er, at noget av det gladeligste, som er hændt, og noget av det som er godt, som krigsaarene har ført med sig, det er netop den tillidsfulde maate, hvorpaa nu de tre nordiske lande pleier samkvem med hinanden. Men jeg er likesaa opmerksom paa, i hvert fald her i landet, at vi bygger det paa de reelle interessefællesskaps grund, at vi ikke gaar lenger end de fælles interesser rækker, at vi ikke har nogensomhelst fristelse til at gaa lenger. Og lar vi det være det bestemmende, behøver vi ingen baand eller avtaler, de fælles interesser binder os sammen saa langt de gjælder, og utvikling paa grundlag av det tror jeg bare er til fordel for det enkelte land, som det er til fordel for Norden. Hvor det gjælder det fælles, der hvor vi staar sammen, der rækker vi lenger naar vi er tre end vi gjør alene. Men det hensyn til blokdannelse deler jeg ganske den opfatning som herr Gunnar Knudsen gjorde sig til talsmand for, og som er git uttryk i protokollen her: vi behøver ikke blokdannelse, vi skal la interesserne binde os sammen. Og det gjælder ikke alene forholdet mellem de tre nordiske lande, men ogsaa i videre fatning sammen med andre mindre neutrale nationer. Vi skal ikke binde os, men vi skal finde hverandre, der hvor det er fælles interesser, og jeg er sikker paa, at man vil finde hverandre. Paa den maate skal man gaa frem. Og det sier jeg liketil, for det er det vi har været litt angstelig for her i landet - jeg taler like ut - vi har ment, at Sverige har været interessert i at faa en slags blok istand, og at Sverige der skulde staa som nummer 1. Derfor var det med stor tilfredstillelse jeg hørte, at statsminister Branting uttrykkelig tok avstand fra bloktanken og var enig med os andre i, at nogen blok vilde vi ikke ha, nogen forhaandsavtale vilde vi ikke ha, men interesserne skulde binde os sammen.

Overholder vi bare den linje, er jeg sikker paa at vi kommer galt an.

Saa vil jeg ogsaa gjerne ha sagt, at naar det sies, at vi kommer der som de mindre, vi blir lurt o.s.v., er det en underkjendelse av os selv. Vi kommer der som fri, selvstændige mænd, og vi gaar ikke lenger end vore egne interesser tilsier. Men vi skal ikke være rød, for vi er blit saa voksne her i landet nu; vi skal ikke være rød for at gi os ilag med vore nordiske grander.

Der er ikke fremkommet nogen anke mot protokollen, i hvert fald som jeg kan betegne som anke. Hr. Konow nævnte passusen om, at man skulde bestræbe sig for, at faa flest mulig lande ind i Nationernes Forbund, og at særlig Tyskland var nævnt. Jeg fastholder alt hvad der er sagt, og jeg mener, jeg er i den fuldeste overensstemmelse med Stortingets egen beslutning, da det vedtok at gaa ind i Nationernes Forbund, idet vi uttrykkelig i intimationen til beslutningen sier, at forbundets ide kræver, at alle nationer blir med og selvfølgelig blandt dem ogsaa Tyskland. Og vi kan jo ingen av os være blind for, at saalænge ikke Tyskland - jeg nævner ogsaa Amerike - saalænge ikke de lande er med, saa blir det hele ikke slik, som forbundet skulde være. Men det er utelukkende - det er ikke for at gaa Tysklands ærind - en følge av forbundets ide og for at realisere den, at vi har fremsat kravet her i protokollen og sagt, at vi vil søke at gjøre hvad vi kan for at realisere ideen. Det er en ganske anden vid fatning end den som hr. Konow gav uttrykk for. Jeg er sikker paa, at det kan ske uten at der gjøres noget som ikke er riktig. At protokollen lægges ut efter præsidentens forslag, det tiltrær jeg helt, og jeg gjentar, at selvfølgelig er vi beredt til at svare paa en hvilkensomhelst forespørsel. Vi har i det hele ingenting at skjule. Det sies, at vi ikke har ret til at tale et frit ord, kun det ord som kunde være sagt i denne forsamling. Selvfølgelig, ingen finder paa andet, og vi har ikke sagt et ord andet end hvad alle mine herrer kunde ha hørt paa. Det er netop det som præger situationen der, at selvom man sitter for lukkede døre vet man, at man taler paa sit lands vegne og under det store ansvar.

Hr. Buen var inde paa et enkelt punkt. Det var spørsmålet om forholdet med hensyn til delegeretforsamlingen. Der har regjeringen gaat frem som alle andre landes regjeringer, mig bekjendt, og har tat skritt til at faa opnævnt de delegerte, som skal sendes derned, det er jo ikke lang tid igjen. Samtidig har den komite, som har behandlet Folkenes Forbund i det hele git et utkast til instruks, som endnu ikke er behandlet i regjeringen.

Præsidenten: No naar hr. statsministeren hev godkjent det framlegget som presidenten tenkte paa aa setja fram, so vil eg tru at ordsiftet kunde sluttast heller snart, og eg vil beda dei herrane som enno hev kravt ordet, um dei kunde avgrensa seg heller mykje, helst aa sleppa ordet.

Magnussen: Jeg skal etterkomme præsidentens anmodning, men vil bare faa lov at si, at i motsætning til hvad der er hævdet

fra enkelte hold i mit partis stortingsgruppe angaaende det skandinaviske samarbeide, har jeg et andet syn paa dette. Jeg mener, at det skandinaviske samarbeide baade er heldig og formaalstjenlig og indebærer for vort land fremtidsmuligheter, som vi gjør vel i ikke at undervurdere. Jeg kan ikke forstaa hr. Wollnicks syn paa det skandinaviske samarbeide. Det forbauser mig, at hr. Wollnick som socialdemokrat kan hævde et saa hypernationalt, for ikke at si chauvinistisk, syn paa den i sin natur saa internationale foreteelse som det skandinaviske samarbeide. Jeg finder ogsaa, at det er en garanti for det skandinaviske samarbeide, set fra socialdemokratisk standpunkt, at en mand som hr. Branting har deltatt i det. Der er vel ikke inden det svenske arbeiderparti en mand, som i større grad fortjener det norske socialdemokratis tillid end hr. Branting.

Men der kunde være en anden maate ogsaa at ta med i betragtning, det vil jeg faa lov til at nævne. Den dagsorden, som sættes op paa de skandinaviske møter, er selvfølgelig kjendt paa forhaand. Kunde det ikke være baade rigtig og kunde det ikke bidra til et mere tillidsfuldt samarbeide mellem regjering og storting uanset regjeringens politiske farve, at de spørsmål, som skal behandles paa de skandinaviske ministermøter, paa forhaand - jeg mener bare de største og viktigste av dem - blev forelagt denne forsamling, ikke slik at Stortinget fattet beslutning, men at man diskuterer enkelte av disse store spørsmål, slik at regjeringens medlemmer, vore repræsentanter paa ministermøterne, kjender ialfald i store træk Stortingets opfatning av de viktigste av de spørsmål, som der skal behandles? Skulde ikke det være en tanke til overveielse, og skulde ikke det kunne tænkes at føre til, at man ikke betraktet disse møter med den mistro, som man nu delvis gjør i denne forsamling?

Det er ikke bare staterne sig i mellom som saadanne, som søker at faa istand et skandinavisk samarbeide - skandinavisk samarbeide begynner at bre sig paa mange forskjellige felter. Vi har efter 1905 set jeg vil si overmaade gladelige tilløp til en skandinavisk fællesorientering, hurtigere end vi her i Norge vovet at haabe det i 1905. Og jeg synes saa langt fra, at man i denne forsamling skulde se med mistro paa det og gi uttryk for beklagelse over, at lande som Norge og Sverige i særdeleshet har kundet finde hverandre saa snart efter 1905, at vi heller skulde være meget glad over det. Det skandinaviske samarbeide, som har git sig utslag her, mener jeg, fortjener al mulig støtte. Og jeg tror, det har støtte i folket, for organisationer av forskjellig art har i den senere tid søkt at faa istand skandinavisk samarbeide. Jeg har selv deltatt i det i en speciel organisation, og jeg vil si, at jeg har et udmerket indtrykk av det samarbeide. Jeg forstaar heller ikke, at det under ansvar kan sies, at den norske regjering gaar til Stockholm eller Kjøbenhavn for at hente sine instrukser. Hvad er det for tale? Det er klart, at det paa disse møter ogsaa hænder, at den norske regjering forelægger ting, som den svenske og danske finder at maatte gaa med paa, fordi man ønsker det i Norge. Men da kunde man med likesaa stor ret si, at Sverige og Danmark, at Branting, som indtil

videre er ministerchef, eller Neergaard, maa gaa til Kristiania, til Halvorsen eller Michelet for at høre, hvorledes de skal bære sig ad i sine lande. Jeg vil si, at den slags agitation er talemaater og intet andet. Jeg er enig i, og jeg ønsker, at der fra den socialdemokratiske gruppes side blir ført den kraftigst mulige agitation mot den sittende regjering, men det skal være en agitation med reelt indhold. Men at beskyldte regjeringen for at gaa til Stockholm og Kjøbenhavn for der at hente sine instruksjer og la sine uttalelser fra det skandinaviske ministermøte bestemme av svenske og danske hensyn, det er - jeg sier det nok engang - det er luftige talemaater.

Wollnick: Den ærede representant hr. Gunnar Knudsen uttalte i anledning av det av præsidenten stillede forslag om den videre behandling av denne sak, at følgen av den fremgangsmaate, som præsidenten agtet at foreslaa, vilde være den, at vi faar en række interpellationer om de forskjellige saker, som er omhandlet i statsministerens meddelelse, og at saken paa den maate vilde bli splittet op i en række smaasaker, i en række spørsmaal. Jeg er ganske enig med den ærede representant i den opfatning, og jeg mener i motsætning til præsidentens forslag, at mit forslag er riktig. Det er overensstemmende med præsidentens forslag, forsaavidt som redegjørelsen skal utlægges, men det føier til, at Stortinget tar saken i sin almindelighet op i et senere møte, og da vil enhver av representantene som ellers ha anledning til at ta fat i de saker, i de spørsmaal, som er av særlig interesse for dem. Der ligger selvsagt - jeg vil si det, skjønt til overflod - ikke nogen hverken tillid eller mistillid til regjeringen fra min side i mit forslag.

Den ærede statsminister uttalte sin forundring over, at jeg nu var kommet i ekstase i anledning av det sidste ministermøte, mens jeg ikke tidligere hadde uttalt mig, naar Stortinget hadde faat meddelelse om ministermøter i de foregaaende to aar. Jeg tror, det maa bero paa en feilerindring fra den ærede statsministers side, naar han mener, at det er første gang jeg har tat tilorde for denne behandling av de utenrikske saker og ogsaa en sak som denne, nu iaar. Jeg har gjentagne gange saavel i 1919 som iaar fremholdt samme betragtning, som jeg har gjort gjældende idag, saa fra min side er der ikke det mindste nyt i det.

Jeg trodde ogsaa at kunne vente, at den nuværende regjering vilde stille sig imøtekommende med hensyn til det ønske, jeg har uttalt idag, for den ærede utenriksminister uttalte jo ved sin første fremtræden her i Stortinget, at der fra hans og regjeringens side vilde bli vist Stortinget den størst mulige imøtekommenhet, og det vilde glæde ham at træde i det mest intime samarbeide med Stortinget med hensyn til de utenrikspolitiske sakers behandling. Den meddelelse fra den ærede utenriksminister tror jeg vandt udelt paaskjønnelse og glæde i denne forsamling. Men det forekommer mig da besynderlig, at der skulde være noget i veien for, at Stortinget faar gjøre sig bekjendt ogsaa med denne redegjørelse og faar anledning til at behandle de forskjellige

spørsmål i redegjørelsen, som de forskjellige repræsentanter kan ha interesse av. Jeg har med forsæt ikke villet behandle nogen av de saker som er omhandlet i redegjørelsen - der er jo anledning til det nu - idet jeg mener, at det selvsagt vil bli en meget overfladisk behandling Stortinget kan la den redegjørelse bli til del efter en hurtig oplæsning av et trykt dokument, saaledes som tilfældet var.

Med hensyn til det skandinaviske samarbeide, saa har jeg tidligere uttalt mig omtrent som den ærede statsminister uttalte sig nu, og jeg skulde tro at de aller fleste i denne forsamling er enig i den ting stort set, at man er imot at der dannes nogen blok, men at man optar et samarbeide om sakerne - jeg tror det stod i redegjørelsen - efter som de melder sig. Det er klart at i har fælles interesser, og det er naturligt, naar sakerne tjenes ved en fælles behandling, at man da gaar til det; men det er paa den anden side likesaa klart, at vi ikke paa nogen maate maa binde os. Og det er det jeg synes at man her har gjort, naar man sætter op en protokol, som man ikke har herredømme over. For jeg synes det er noget krænkende i, at den norske regjeringens første medlemmer i en sammenkomst med den danske og svenske regjering, træffer en avtale som gaar ut paa at forholde Stortingets medlemmer den protokol som blir opsat. Der er virkelig fra regjeringens side efter min mening vist denne forsamling mistillid, og hvis regjeringen vil fortsætte med det, tror jeg ogsaa denne forsamling i sin tid vil gjøre gjengjæld og vise den nuværende regjering sin mistillid. Hr. Magnussen har misforstaat mig, saavidt jeg forstaar. Jeg har, som jeg sa, intet imot skandinavisk samarbeide, men jeg vil ikke ha et skandinavisk samarbeide, som drives i hemmelighet av den nuværende regjering. Selv om det var en socialdemokratisk regjering som sat, vilde jeg ikke overlate til regjeringen at drive noget hemmelig samarbeide med de andre nordiske riker. Frem med sakerne for denne forsamling! Det er den som skal behandle dem. jeg vil slutte som jeg begynte med at si, at mit forslag ikke er noget andet end det somi almindelighet brukes. Og jeg skjønner ikke, hvorfor man nu skal ga over til en anden fremgangsmaate, der, som den ærede repræsentant Gunnar Knudsen gjør opmerksom paa, kun vil lede til at saken stykkes op og at det hele kanskje glir ut i sandet. Jeg fastholder mit forslag.

Utenriksminister Michelet: Jeg skal være meget kort. Det er heldigvis kun ett medlem av denne forsamling som har fundet anledning til at komme med denne gamle tale om hemmelig diplomati. Saken foranlediger ingen uttalelse av den slags. Naar regjeringen kommer til denne forsamling og fremlægger alt det som er passeret, læser det op, gir forsamlingen anledning til at diskutere det, kan der ikke være plass for at tale om hemmelig diplomati. Ved hemmelig diplomati forstaar jeg den ting, at en regjering foretar skridt eller handlinger bak vedkommende nationalforsamlings ryg uten at meddele vedkommende nationalforsamling det og uten at gi den anledning til at diskutere det. Noget saadant har her ikke fundet sted. Regjeringen er villig til at diskutere hvad der er passeret paa ministermøtet i Kjøbenhavn med denne forsamling i videst

mulig utstrækning. Hr. Magnussen fremsatte en tanke angaaende en fremtidig fremgangsmaate for ministermøter, som maaske tør vise sig praktisk, nemlig den, at man, forsaavidt Stortinget er samlet paa den tid ministermøterne holdes, samsnakker med Stortinget om de saker som kan bli forelagt. Jeg synes det er en tanke som kan og bør optas til overveielse for fremtiden - forsaavidt Stortinget er samlet.

Man har her talt meget om de nordiske ministermøter. Min mening herom er den - den falder kanskje ikke i alle punkter sammen med mine partifællers - at man bør økonomisere noget med disse møter, og at de ikke saa at si bør bli en fast, staaende institution. Disse møter kan let misforstaaes utadtil, og de kan let lede til en sammenvoksning indadtil som jeg vilde for mit vedkommende anse for uheldig. Jeg mener at man skal være opmerksom paa den side av saken. Personlig er jeg saa decideret motstander av en speciel skandinavisk gruppedannelse i enhver form som nogen. Det at vort land skulde være repræsenteret i Nationernes Forbund - eller hvad det nu kan være - f.eks. ved en svensk eller ved en dansk, det er en tanke jeg er sikker paa at alle her vil reagere mot ogsaa. Det har, spesielt av representanten hr. Konow, været diskutert spørsmålet om hvorledes vi skulde stille os til Tysklands adgang til Nationernes Forbund. Jeg vil her i denne forsamling for lukkede døre si, at jeg tror det er et spørsmål, som man maa behandle med stor forsigtighet og stor takt nede paa møtet i Genf, og at det ikke bare er at buse paa og si: Tyskland skal med i forsamlingen. Jeg tror at man maa sondere stemningen paa forskjellige hold, og jeg tror man kan gjøre mere skade end man kan gjøre gagn ved at vise en altfor energisk virksomhet i saa maate. Man kan komme til at skade de interesser som man gjerne vilde søke at fremme. Vore delegerte har en oppgave i saa maate at føle sig frem og indrette sin politik og sin holdning efter det som de finder dernede at være det praktiske ved samkvemmet med representanter fra andre stater.

Hvad tanken om at oversende denne sak til konstitutionskomiteen angaar, saa vil jeg si at vort reglement efter min mening ikke gir nogen anledning til det. Jeg er imidlertid, som jeg tidligere har git uttryk for av den bestemte opfatning, at konstitutionskomiteens stilling til vor utenrikspolitikk bør styrkes og utvikles og føres frem til noget ganske andet end den er nu. Jeg tror at utenrikskomiteen, som jeg har sagt før, bør bygges op om konstitutionskomiteen, og at konstitutionskomiteen bør komme i et ganske annet intimt forhold til utenriksdepartementet end den nu er. Det kan bare være til gjensidig nytte. Men at la komiteebehandlere - jeg har forstaat hr. Hambro saa, at det var hans mening - at la komiteebehandlere og levere indstilling til Stortinget om en sak som denne, - jeg mener at det ligger utenfor vort reglements ramme og vistnok ogsaa utefor grundlovens ramme.

Buen: En tidligere uttalelse av mig hører jeg er misforstaat, og hr. C. O. Lund gav særlig uttrykk for det, idet han oppfattet det som om jeg hadde staat her og git

herrerne Gunnar Knudsen og Ihlen en kompliment for deres maate at ta tingene paa ved disse ministermøter. Jeg har ingenting imot at gi hr. Gunnar Knudsen en kompliment, naar det falder mig ind, eller jeg finder det berettiget, men jeg gjorde det ikke denne gang; jeg fandt ingen grund til det. Mine ord gjaldt den nuværende statsminister og den nuværende utenriksminister. Jeg henstillet til dem, som under den forrige regjering, som ret og rigtig var, bestræbte sig for at frembringe størst mulig klarhet over forholdene fra regjeringens side, at de nu, naar de selv er i regjeringen, ogsaa selv efterlever denne lære. Det var bare et godt ønske fra min side. Med hensyn til hr. Wollnicks forslag og det av præsidenten stillede forslag, saa kan for mig hvilketsomhelst av disse vedtages. Men naar hr. Wollnick betegner en utlæggelse i Lagtinget efter præsidentens forslag som en anden fremgangsmaate end den tidligere anvendte, saa er det ikke rigtig. Det er netop den maate som tidligere har været anvendt. Det kan være beklagelig, at ingen av dem som paa den maate har hat anledning til at se de i Lagtinget utlagte dokumenter og til at gjennemgaa disse dokumenter, har utvist noget særlig initiativ til at bringe spørsmålene frem her; de har saaledes ikke fundet noget særlig for sig at bry sig med, og det er vel ogsaa tilfældet med de fleste av den slags dokumenter som disse ministermøte-protokoller. De er jo sammensat med stor forsigtighet og stor kunst; det som ligger bakenfor - hvis der ligger noget bakenfor - det faar man ikke tak i gjennom den slags protokoller. Man maa visst gripe tingen an paa en anden maate. Men ogsaa ved præsidentens forslag har man jo anledning til, hvis man finder noget for sig, som jeg vil kalde det, at gripe fat i det og arbeide videre med det her. De skandinaviske regjeringers forhold til disse protokoller er naturligvis gjensidig. Det er ikke tale om at vi her staar i den stilling, at vi maa ha tilladelse fra Stockholm eller Kjøbenhavn for at ta os av det eller det; det er jo en almindelig akkord mellem mænd, som har været sammen til konferance, og den maa naturligvis gjælde for alle. Men jeg vil overfor den tale, som her er fremkommet ogsaa idag, ha sagt, at samarbeide i Skandinavien selvfølgelig ikke er det samme som samrøring. Nu synes jeg vi snart skulde være færdig med den husmandsfrygt vi har lidt under i saa mange aar, og som kanske til en viss grad var berettiget under de gamle forhold i Norden; vi burde være færdig med denne husmandsfrygt nu og betrakte os selv som jevnbyrdige voksne folk til at snakke med vore naboer. For hvis vi ikke betrakter os selv slik, tør vi kanske heller ikke være voksne til det, og da kanske ministermøterne bør avskaffes jo før jo heller.

Præsidenten: Dei neste talarane hev maksimum 5 minut.

W. Konow: Jeg har kun 5 minutter til min raadighet, men jeg var nødt til at begjære ordet under hr. Gunnar Knudsens tale, hvori der blev rettet bestemte angrep paa mig. 5 minutter kan jeg ikke klare mig med, men jeg skal svare ganske kort, idet jeg vil ta anledning til i en senere debat at svare utførligere. Med hensyn til Tysklands stilling er jeg enig i,

at forbundets ide medfører at Tyskland maa være med. Men jeg blev meget beroliget ved at høre vor utenriksministers uttalelse om dette spørsmål, at man ikke maatte buse paa og kræve Tyskland øieblikkelige optagelse i nationernes forbund. Det var i det hele tat et vanskelig spørsmål, hvor man maatte sondere terrænget, før man kom med et bestemt forslag.

Jeg er ikke enig med hr. Wollnick i, at der er gaat frem paa en anden maate denne gang end ved de tidligere ministermøter, naar disse har foreligget for Stortinget. Det er den samme fremgangsmaate som før. Men jeg finder i det hele tat disse ministermøter betænelige, fordi de drager i den retning at vi lidt efter lidt faar en fælles skandinavisk utenrikspolitik. Vi gaar ikke længer end vore interesser kræver, siges det. Ja, det har vi altid sagt, og dog er vi trukket mere og mere ind i de unioner, som vi har ophævet. Det er en slags union i uofficiel form.

Hr. Gunnar Knudsen sa, at jeg hadde uttalt, at vore gesandter hadde faat bestemt ordre om at støtte de andre landes forskjellige krav. Nei, det har jeg ikke sagt, men jeg fremholdt, at det hadde været likesom en forutsætning, at vi skulde støtte de andre landes krav og henstillinger, og det var det, som hadde virket svækkende for os, naar vi virkelig fremsatte vore egne krav.

Saa talte den forhenværende statsminister om, at jeg aldrig hadde været fredsvæn. Jo, jeg har været med i freds- og voldgiftsarbeidet før hr. Gunnar Knudsen kom her i Stortinget. Jeg har alltid været fredsvæn. Men derfor har jeg ikke villet gi efter for noget av det, som jeg anser for særegent for en selvstændig stat, derfor vilde jeg hævde vor selvstændighet helt ut, som jeg ikke syntes at den daværende norske regjering gjorde i Karlstadoverenskomsten. Det var ikke, fordi jeg vilde krig med Sverige, men fordi jeg vilde hævde Norges selvstændighet og ikke, som Bjørnson i et drastisk uttryk sa: Ja, de vil gjelle Norge i Karlstadoverenskomsten. Jeg maa ogsaa minde hr. Gunnar Knudsen om, at jeg den gang stod sammen med repræsentanter fra alle partier - socialdemokraterne ogsaa - ikke fordi vi vilde krig, men fordi vi ikke ansaa os berettiget til at opgi noget av en selvstændig stats fulde ret, - det samme standpunkt, som jeg indtok i 1903, da jeg ikke vilde være med paa de saakaldte uopsigelige love, som ogsaa hr. Gunnar Knudsen var med paa i den norske regjering den gang. Jeg gik jo derfor ut av regjeringen sammen med Georg Stang.

Saa sa hr. Gunnar Knudsen, at den forrige regjering var neutral, men jeg var ententeven. Ja, den var neutral i den retning, at den vilde utføre ammunitionsstoffer til Tyskland, selv da det brukte de samme ammunitionsstoffer til at fabrikere projektiler, som blev rettet mot vore egne skibe. Det var det, jeg var imot. Jeg vilde ikke drive neutraliteten saa vidt som den daværende regjerings utenrigsminister, da de tyske ubaate angrep vore egne handelsskibe, skjøt dem isenk, uten varsel, dræpte mandskaperne, skjøt paa maskinrummet og ikke kom de nødlidende matroser til hjelp, saa fastholdt han endnu Norges pligt til at sende ammunitionsstoffer til Tyskland. Den gang vi forhandlet om Amerikaoverenskomsten, fremsatte jeg forslag paa

forslag om, at man skulde standse forsendelsen av disse stoffe til Tyskland, stoffe som ferrosilicium, molybdæn o.s.v. Der blev votert i utenrikskomiteen; man vilde ikke gaa med paa Amerikas fordringer derom. Vi blev dog nødt til det. Det var forskjellen - jeg vet ikke om det var statsminister Gunnar Knudsens standpunkt - men det var ialfald forskjellen mellem utenriksminister Ihlens standpunkt og mit. Med mig stod sammen den gang hr. Hagerup Bull og hr. Castberg, og saavidt jeg erindrer var ogsaa vor nuværende utenriksminister med - ikke fordi jeg vilde ta parti paa den maate at jeg vilde blande mig i krigen, men fordi jeg vilde være nøitral og ikke hjelpe Tyskland til at fabrikere krigsmateriel. Det var forskjellen. Jeg tilbakeviser hele den betragtningsmaate som hr. Gunnar Knudsen har fremført, og de angrep, han i den anledning har rettet mot mig.

Gunnar Knudsen: Jeg ønsker ikke at ta op nogen debat med hr. Konow om hvad der hændte under krigen, det tror jeg er ganske overflødig. Men jeg vil faa lov til at minde om den betydelige eksport av ammunition til ententen fra Norge under krigen. Forøvrig, hvad eksporten til Tyskland angaar, gjælder det denne tvist om kobberavtalen, som jeg ikke skal komme nærmere ind paa, utførselen fra kisgruberne paa Stord.

Den almindelige debatt var dermed avsluttet.

Præsidenten: Det ligg her fyre hr. Wollnicks framlegg som fyrr er referera og som gjeng ut paa at utgreidingi aat statsministeren vert utlagd for aa verta fyrehavd i eit møte seinare. Presidenten vil no koma med det framlegget som han fyrr hev slege frampaa um, at utgreidingi aat statsministeren vert aa leggja ut i Lagtinget paa vanleg maate som det fyrr hev vorte gjort med slike dokument, soleis at kvar og ein av Stortinget sine medlemmer kann gjera seg kjende med ho, og i tilfelle faa dei ymse framlegg fram. Eg skulde helst ha ynskt at hr. Vollnick hadde teke sitt framlegg tilbake, men daa han held fast ved det, so vert det daa aa røysta alternativt.

Votering:

Ved alternativ votering mellem Wollnicks forslag og det av præsidenten fremsatte forslag blev præsidentens forslag bifaldt mot 10 stemmer.

Præsidenten: Presidenten vil vidare gjera framlegg um at dei raadleggjingane som her er haldne, ikkje vert aa offentleggjera; det vert berre gjeve ei melding til pressa um at statsministeren hev lagt fram ei utgreiding i dag um det siste ministermøtet.

Utenriksminister Michelet: Jeg vil bare henstille til præsidenten at sakens fortsatte behandling i tilfælde maa bli paaskyndet mest mulig. Det har sin store interesse for os i departementet at faa paahøre de uttalelser som kanskje maatte fremkomme i tilknytning til protokollen. Dette av hensyn til instruksjonen for de delegerte som skal møte i Genf. Vi

Møte for lukkede dører, Stortinget 23. oktober 1920

arbeider med det i departementet, og det kunde være at man under sakens fortsatte behandling her - i tilfælde - vilde faa høre ting som det kunde være nyttig at være opmerksom paa naar denne instruks skal avfattes.

Præsidenten: Presidenten skal syta fyre at utgreidingi vert utlagd so snart som raad er, so vedkomande representantar som maatte ynskja det, kann gjera seg kjende med ho fyrr saki atter kjem upp i Stortinget.

Votering:

Præsidentens forslag blev enstemmig bifalt.

Protokollen blev derefter oplest.

Møtet hevet kl. 12.35.